

Мелодія кави в тональності сподівання
Наталія Гурницька

Анна таки вирвала в долі надію на майбутнє без Адама. Не білий панський будинок з кам'яними колонами, де вона тепер господиня, не поважний статус удови заможного шляхтича, не багатство чи впевненість у завтрашньому дні, а дитину від Адама, яку носить під серцем. Заради цієї дитини могла б жити, бо живуть же якось інші. Слабка жінка. Чи здужає вона вгамувати біль втрати й навчитися жити без Адама, чи зуміє завершити чоловікові справи та допомогти зраженій у першому коханні кузині, чи відгукнеться її серце на знову почуту мелодію любові? А що, як у чужій, випадково розгаданій таємниці вона вловить ту саму тональність – сподівання дива?...

Наталія Гурницька

Мелодія кави в тональності сподівання

Передмова

Мелодія кави у вирі життя

Що буває, коли втрачаєш кохання? Кохання таке велике, що заступає цілий світ? Те почуття, котре й стало для тебе цілим світом? Стало небом і зорями, повітрям і хлібом... як вижити, втративши все це? Як дихати, рухатися, сміятися, коли те, що тримало тебе, – зникло без вороття? І чому інші почуття, схожі на бліді відбитки цього, найголовнішого, уже здаються неважливими, притлумленими, попелясто-сірими тінями у безкінечному дощовому дні, який ніколи не забарвиться сонцем?

Чи буває життя після втрати любові? Так. І зазвичай ним рухає слово «мусиш».

Перший роман Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону» став явищем у сучасній українській літературі – яскравий, захопливий, ніжний і проникливий, неймовірно чарівний, він підкорив читачів із тією ж легкістю, з якою був написаний. Але ця легкість позірна – за кожним рядком стоять роки копіткої, титанічної праці авторки, її безсонні ночі, сотні й тисячі архівних сторінок, досконало вивчене історичне минуле рідного Львова... Нерозривний зв'язок поколінь, любов довжиною у вічність – реальна, найсправжнісінька, така, що аж віддих переймає, коли думаєш про неї, – усе це, майстерно перенесене на літературний ґрунт, забезпечило роману заслужений успіх, зробивши його еталоном романтичної прози, насправді вибуховим дебютом. Нині маємо довгоочікуване продовження, не менш яскраве і талановите.

«Мелодія кави в тональності сподівання» – це історія Анни та її життя після втрати коханого чоловіка. Образ Анни набуває зрілості та довершеності, лишаючись повнокровним і неймовірно реальним; у цій жінці ми бачимо незламний внутрішній стрижень, глибоку віру в Бога, усвідомлення своїх обов'язків перед родиною, жіночу мудрість і силу, не фізичну, але душевну, духовну, розважливість, поміркованість – і велику

жагу щастя. Щастя найпростішого, побутового, такого, щоб діти не хворіли і достаток був, адже любого чоловіка поруч вже немає, тому й не жде Анна пристрасті, не прагне нового шлюбу чи амурних пригод. Проте життя непередбачуване і часто-густо підкидає саме те, чого не ждеш, те, про що не мрієш, і те, із чим не завжди виходить дати раду. Але що робити з викликом? Відповідати на нього. Як? То залежить від багатьох чинників. Головне – за будь-яких викликів лишатися собою і точно знати, що тобі потрібно. Героїня Гурницької певна себе і приймає те, що їй судилося долею, з величезною внутрішньою гідністю, притаманною справжнім жінкам. При всій своїй тендітності та жіночності, Анна – незламна, і любов у неї буде лише справжньою. Або не буде взагалі.

«Мелодія кави в тональності сподівання» не залишить вас байдужими. Цей роман не забудеться, не зітреться з пам'яті, неодмінно торкнеться вашого серця ніжними, мудрими словами, покличе вас до своїх сторінок мріями та сподіваннями, чарівними спогадами, лагідним теплом неймовірної історії про вічне кохання. Заваріть собі кави, охопіть філіжанку долонями, щоб зігріти їх – і своє серце – передчуттям дива, а потім сядьте в улюблене крісло і розгорніть цю книгу. І незабаром ви почувете її – ту чарівну Мелодію Істинної Любові, Симфонію Пристрасті у вирі непростого, швидкоплинного, жорсткого, а часом і жорстокого, але завжди прекрасного, бо єдиного, – життя.

Наталка Шевченко, письменниця.

Присвячується моїй бабці Олі та дідусеві Івану-Михайлу Гурницьким.

Їхнє життя було непростим, доля складною, а кохання трагічним, проте вони завжди залишалися для мене зразком інтелігентності, вишуканості та культури, притаманних довоєнному Львову.

Частина перша

Міnor життя

1856 рік

Розділ 1

До вікна зазірала ніч – темна, безпросвітна, безнадійно холодна, занурена у власну осінню приреченість, замкнена на неможливість повернення до теплих літніх вечорів, до соковитих барв і яскравих емоцій. Ще одна тривожна самотня ніч, відгороджена від домашнього затишку стіною сірого дощу, пронизливого вітру та померлого листя. Час, коли надії примарні, туга здається невиліковною, а від зневіри та остаточного розчарування рятує непевне сподівання на кращі часи. Саме таке сподівання на кращі часи, а ще крихітне дитя всередині й рятувало Анну від цілковитої втрати бажання жити. Нескінченно довгі місяці по смерті чоловіка не так жила, як виживала. Не так намагалася бути діяльною та енергійною, як прагнула не розгубити бажання жити, робити хоч щось, рухатись, ходити, говорити. Не так будувала плани на майбутнє, як примушувала себе не жити лише минулим. Очевидно, у житті є втрати та трагедії, з якими неможливо змиритися або забути. Час лікує далеко не всі рани. Він лише притлумлює гостроту відчуттів, дає перевести подих, щоб жити далі, але, як за давня хвороба, ніколи не відпускає повністю. Варто необережно торкнутись спогадів – і біль повертається з новою силою.

Зрештою, Анна й сама це бачила. Смерть Адама залишила у ній надто глибокий шрам, і не лише щеміла в серці, але й примушувала боятися думок про майбутнє. Єдине, чого хотілося в такі моменти – заховатися, затаїтися, не будувати жодних планів чи ілюзій, а жити одним днем та берегти у собі їхнє з Адамом ще не народжене дитя.

Смерть чоловіка боляче вдарила по всьому, чим жила раніше, позбавила ілюзій та легкості. Вже не дивилася на світ широко розплющеними очима, не очікувала подарунків долі і не сподівалася на щастя, проте в якусь мить невловимий порух дитячого тільца всередині повернув у її життя приемність звичних речей: захоплення барвами світу, красу звуків музики, тепло доторку сонячного проміння до шкіри, смак гарно приготованої кави, затишок упорядкованого побуту, можливість займатися тим, що подобається. Зрештою в ній перемагало прозаїчне бажання просто жити далі і, може, колись налагодити життя так, щоб воно не було суцільним болем та тугою за минулим.

Відчувала, що чинить правильно, а тому трималася саме за буденне та банально просте: за спокійне тепло ненародженої дитини під серцем, за неквапливість часу очікування пологів, за звичність щоденних справ, за любов до дітей, за маленькі радощі, які роблять існування приемним та зручним, але найдужче – за прагнення виносити та народити здорове немовля. Як житиме далі, думати поки що не хотілося. Найголовніше – це їхня з Адамом ненароджена дитина, а все інше якось залагодиться. Дитина, яку носила у собі, – це, певно, єдине, що не лише примирило її зі смертю чоловіка, але й подарувало надію. Якби втратила дитя, то навряд чи пережила би втрату Адама.

Анна підійшла до вікна, притулилася чолом до холодного скла, глянула у темряву ночі. Перша осінь без Адама майже проминула. Сад в очікуванні зими втратив листя, жовті хризантеми при брамі зів'яли, прихоплені вчорашнім приморозком, скупилися і тепер стояли замерзлі та самотні, занурені в туман невиразності. Ще трохи – і взагалі зникнуть під снігом.

Близько тижня крижаний вітер з півночі гуляє протягом на горищі, вистуджує будинок і додає клопоту прислузі. Дедалі частіше доводиться розпалювати п'єци, [1 – П'єц – піч (діал.)] гріти воду та тягати по сходах дрова. Холодно. Дуже холодно. І на душі так само холодно, порожньо і самотньо. Як у склепі. Лише промінчиком надії – маленький вогник життя у ній. Адамово ненароджене дитя. Анна мимоволі щільніше закуталась у теплу кашемірову шаль, легенько торкнулася округлого живота і знову глянула на вулицю. Сліди від дошових крапель на шибі робили силуети дерев старого саду примарними, розпливчастими, химерно викривленими, майже

ілюзорними. Усі ці старі яблуні та грушки давно не родять, а лише затіняють кімнати нижнього поверху, проте ані вона, ані Адам так і не наказали їх вирубати. Берегли навіщось. Певно, як згадку про час, коли будинок лише зводився, а Адам сподівався, що колись вони житимуть тут разом. Зрештою, так воно і сталося. Старий сад став свідком народження їхнього з Адамом подружнього життя та щедро дарував тепло, затишок і тихе родинне щастя.

Анна сперлася долонею на підвіконник. Живіт дедалі дужче заважав, і стояти було щодень важче.

Вона притиснулася плечем до стіни при вікні й зосереджено глянула в глибину саду. Довгу мить вдивлялася в темряву, тоді завмерла, ніби побачила посеред дерев примару з іншого світу. Саме тут вони з Адамом стояли тієї січної ночі відразу після одруження і навіть не підозрювали, яке недовге їхнє щастя. Напевно, найбільша милість Божа саме в тому, що у щасливі моменти людина не знає, яким крихким є життя та які втрати очікують її незабаром.

Раптовий спогад здушив спазмом горло, й Анна мусила перевести подих. Картини з минулого були аж надто ясними та виразними, а ніч відразу по весіллі так міцно вкарбувалася в пам'ять, що й досі стояла перед очима. Тоді почувалася такою щасливою, що навіть не хотіла йти додому. Хотіла спокою, неквапного плину часу і присутності поряд коханого чоловіка. А тепер понад усе хотіла повернутися в ніч їхнього з Адамом щастя.

– Подивіться, а сніг знов почав сильніше падати.

Вона простягнула руку вгору, мимоволі зачепила долонею гілку старої яблуні і струсила з неї весь сніг. Той посипався їй на голову й оголив кострубаті покручені галузки. Мить стояла засипана снігом, тоді тихенько розсміялася.

– І все одно тут гарно. Ще трохи постоїмо тут. Добре?

– Навіщо? – Адам теж усміхнувся і, щоб зігріти дружину, прикрив її полою свого хутра. – Ліпше йдемо додому. Ще змерзнеш тут мені. Відчуваєш, як до ночі позимніло?

Вона усміхнулася й щільніше притиснулася до нього.

– Нехай. Мені все одно тут добре.

Раптом щось собі пригадавши, вона ледь відхилилася, обережно торкнулася пальцями снігової пороші на плечі Адама і змела сніг із темного ворсу його хутра.

– А пам'ятаєте? Тоді, як ми вперше... – не договорила, бо й не мусила.

Усміхнувшись, Адам, як тоді, перейняв її руку і, зовсім як тоді, підніс її долоню до губ та спробував зігріти подихом.

– А ти в мене, виявляється, й зараз така ж нерозумна дівчинка, – дивився на неї так, що й не мусив нічого казати. Вона розуміла його без зайвих слів. – Бачиш, я ж обіцяв, що все у нас з тобою буде добре.

Кивнувши, Анна тихенько розсміялась і знов пригорнулася до Адама. Нарешті коло їхнього життя замкнулося і вже не випростається у спіраль. Вони завжди будуть разом. Вона знов глянула кудись поверх плеча Адама в

темряву ночі. Сніг тихенько падав і вкривав галузки старої яблуні тоненьким серпанком снігу. Відчувала, що любить Адама з такою силою, що аж дихати від надлишку емоцій було важко.

– А знаєте, я хочу зістарітися з вами. А більше мені нічого й не треба.

Адам розсміявся.

– Дурненька моя. Я не зістарітися з тобою хочу, я хочу з тобою довго жити.

Дивлячись на нього так само серйозно та зосереджено, вона кивнула.

– А ми й житимемо. Довго-предовго. Аж доки у нас стане на це сили і Божої ласки...

Анна відвела погляд від пейзажу за вікном. Не стало їм сили на довге життя поряд. Тепер дуже боляче згадувати ту зимову ніч відразу після одруження з Адамом. Здається, ніби втратила щось, чого вже ніколи не матиме. Може, краще взагалі б нічого не було, а вона спокійно жила б у Жовкві? Вийшла б заміж за рівного собі чоловіка, народила йому купу діточок і тішилася б звичайному простому життю.

Анна відсунула крісло подалі від вікна, обережно сіла, поправила подушку за плечима... Але тоді б не було такого великого і гарного кохання, як у неї з Адамом. І дітей від нього вона теж не мала б.

Анна прислухалася до дитини в животі, зловила її обережний порух і ледь усміхнулася. Вони з Адамом були щасливі разом, а щастя, як і горе, ніколи не триває вічно. Все колись минає. Навіть таке кохання, як їхнє, відходить разом з людьми, які його відчували, стає звичайною родинною історією, а потім забувається правнуками. Зрештою, нешлюбні стосунки та те, що дитя саме від такого зв'язку, взагалі намагаються приховати і зайвий раз не нагадують про це внукам та правнукам. Вона теж ніколи не розповідатиме про те, що було до одруження, а Еля хоч і знає, що Адам її батько, проте й вона навряд чи дорослою говоритиме про це дітям і внукам, а підозри забудуться разом зі смертю людей, які знали правду.

Анна знову торкнулася округлого живота. Тут головне, що вона таки стала законною дружиною Адама і що всі його діти тепер живуть однією родиною. Еля, Яся, Люцина, Войцех, а тепер ще й дитинка, яка народиться по смерті батька, проте також носитиме його ім'я. І зовсім неважливо, що мамою Ясі, Люцини та Войцеха є покійна друга дружина Адама Анеля, а її Еля офіційно вважається донькою іншого чоловіка. Зараз всі вони непогано ладять. Найменшим дітям Адама, Елі та Яніні, по вісім років, і ці дівчатка давно не уявляють себе одна без одної. Витягнулись, подорослішали, потроху втрачають дитячу округлість, а зовні стали ще подібнішими. В обох такого ж відтінку, як у тата, темне волосся, чорні очі, схожої форми брови та ніс, навіть губи однакові. А поведінка, манери, міміка – вже й не ясно, чи це у них вроджене, чи скопійоване одна в одної. Зрештою, те, що вони доньки одного батька, давно від них не приховується. Дівчатка з тим виросли і приймають як належне. Просто знають, що стороннім про це говорити категорично не можна. Може, це й неправильно виховувати їх з таким усвідомленням подвійності, проте так є і на то нема ради.

Вона мусить захистити їх. Колись вони це зрозуміють і надто суворо не осуджуватимуть її.

Дівчатка вже зараз, знаючи правду, ставляться до Анни так, ніби вона їм обом рідна мама. Навіть Люцина дедалі частіше забуває, що та їй лише мачуха. Коли пологами померла її рідна мама, дівчинці було тільки п'ять років, і Люцина не зовсім виразно її запам'ятала. Зараз їй тринадцять, і за ці вісім років їх усіх поєднало багато спільних спогадів, переживань та щасливих моментів. Не дивно, що Люцина звикла сприймати мачуху як маму. Анна і сама любить Люцину так, ніби виховувала її з пелюшок.

Лише сина Адама Войцеха так і не зуміла полюбити по-справжньому. Та й він не особливо прихильний до неї. Лише декілька місяців по смерті батька у них було перемир'я, а зараз він знову тримається прохолодно і не завжди шанобливо.

Цього року Войцеху минуло вісімнадцять і він майже дорослий молодий чоловік. Вимагати від нього приязного ставлення до мачухи наївно, а намагатися переконати, що тепер для ворожості нема жодних підстав, безрезультатно. Войцех надто добре пам'ятає минуле і ніколи не подарує того, що вона була коханкою його батька ще за життя мами. Навіть у смерті Анелі звинувачує насамперед її. Добре, що хоч відкрито не воєє з нею. Лише іноді сперечається, ігнорує та виказує норов. Щастя, що колись поїде на навчання у Відень.

Майже не мучилася докорами сумління, коли думала про переваги такого розвитку подій. Уявляти, як усе зміниться по від'їзді Войцеха, було не лише приємно, але й заспокоїливо. Коли він поїде, не доведеться постійно слідкувати за словами, намагатися втриматися в межах доброзичливого ставлення до нього, приховувати те, що насправді її дратує поведінка Войцеха та його докучливе прагнення не коритися мачусі. Навіть його манери та рухи виводять із себе. Він дедалі різкіше сприймає її накази та бажання самій вести справи, а вона у відповідь намагається ще ретельніше вдавати, ніби її це не дратує.

Навіть те, що зараз вона носить під серцем ще одну дитину його батька, не зупиняє Войцеха, і він навмисно намагається дошкулити або ж боляче вколоти натяками на те, що вважає саме її винною у смерті своїх батьків. Проте зараз Анна вже не була тією наївною недосвідченою дівчинкою, яка колись закохалася у його батька. Тепер вона почувалася повноправною і впевненою у собі господинею великого дому, і запросто могла дати відсіч так, щоб зберегти гідність, не скотитися у дріб'язковість і водночас показати свою владу. Воліла б не застосовувати все це до сина Адама, проте іноді таки мусила. Якщо він відчує її слабкість чи невпевненість, то вилізе на голову, і тоді почнуться справжні проблеми.

Анна ледь скривила губи в гіркій посмішці і щільніше загорнулася в шаль. Розуміла, що ситуація на межі, і аж ніяк не хотіла відкритого конфлікту з сином Адама. Воліла у мирі дочекатися моменту, коли Войцех стане цілком самостійним і замешкає десь окремо. Вже зараз із задоволенням передала б єдиному сину Адама все майно та землі, які йому належатимуть за батьковим заповітом, проте розуміла, що наразі це неможливо. По-перше, це суперечить волі Адама, бо Войцеху ще не виповнилося 25 років, по-друге, бачила, що той і за чотири роки буде надто недосвідченим, аби вдало провадити справи маєтку. Відразу зведе нанівець все, чого досягнув батько, а ще за два-три роки доведеться закладати землі або взагалі їх продавати. Адам вклав у маєток дуже багато зусиль, коштів і нервів, і Анна аж ніяк не могла дозволити Войцехові змарнувати все це за декілька років. Нехай хлопець змужніє, порозумнішає і навчиться чогось. Добре було б, якби до того часу він одружився та мав дітей. Необхідність турбуватися про найрідніших робить людину значно розсудливішою та відповідальнішою. Принаймні так буває зазвичай. Молила Бога, щоб у випадку з Войцехом це теж спрацювало.

Анна сперлася на підвіконня і, намагаючись підвестись, мимохіть торкнулася долонею живота. Не вловивши рухів дитини, сильніше притиснула долоню до живота. Лікар сказав, що час би вже й розродитися. Живіт значно більший, ніж першого разу, дитина швидко набирає вагу, і щодень зростає небезпека важких пологів. Якщо так триватиме ще з тиждень, вона переносить дитину і, не приведи Господи, та народиться кволюю чи й хворою.

Анна стурбовано прислухалася до себе. А може, дитя саме тому й не поспішає з'явитися на світ, що не сильне або ж нездорове? Так нервувала у перші місяці вагітності, що цілком могла нашкодити дитині.

Запхнувши руку під нічну сорочку, Анна занепокоєно втиснула долоню у живіт.

- Ну, і що ж ти там засиділося? Нечемне ти мое зайченя!

Коли ж ти нарешті народишся?

Анна знов прислухалася до себе. Пологи почали очікувати ще з позаминулого тижня, а дитя навіть не опустилося вниз. Лише живіт росте і дедалі важче сидіти та ходити. Може, справді щось не так? Іноді діти не народжуються, а завмирають всередині. Анна ледь нахилилася і ще дужче втиснула долоню в живіт.

У відповідь на таке не надто делікатне поводження дитина посунулася вбік, боляче штовхнула під ребрами, ледь повернулася, змінила позу і знову затихла.

Полегшено зітхнувши, Анна випросталася. Все нормально. Просто дитя якесь мляве сьогодні. Напевно, ця гидка погода впливає навіть на ненароджену дитину. Завтра визирне сонечко і все здаватиметься ліпшим. Очевидно, треба знайти лікаря та порадитися з ним.

Вона ледь прогнулася в попереку, який звично відлунив болем, поправила сорочку і знов закуталась у теплу кашемірову шаль. Останні дні перед пологами стали нестерпними. Болять ноги, живіт, попереки, мучить безсоння, хвилини тягнуться безкінечно, а недобрі передчуття не дають спокою ані на мить, та й апетиту немає. Хоч би з дитинкою нічого поганого не сталося. Напевно, треба щось робити. Сидіти склавши руки – це не вихід. Досидиться до того, що дитя завмре в животі.

Важко спираючись на спинку крісла, Анна знов прогнулася в попереку і кинула ще один похмурий погляд у глибину саду. Ні, межа у страждань таки є. Якщо дитя помре, то вона теж не житиме. І нехай її, як першу дружину Адама Дару, теж поховають в одній домовині з дитиною.

Раптом дитя так сильно штовхнулося під ребрами, що Анна аж скривилась від болю. Господи! Про що вона взагалі думає? Що сама собі пророкує, і головне – навіщо? Мало їй нещастя і смерті чоловіка? Треба ще самій на себе біду накликати? Таке щось дурне собі надумала. Прости, Господи.

Анна знову глянула у вікно. Гілки старої яблуні майже торкалися шиби, і в місячному світлі на мить здалося, ніби то до неї тягнуться не покручені часом галузки старого дерева, а руки мерця.

Злякано відсахнувшись, Анна швидко перехрестилася. Привидиться ж таке щось несусвітнє! Яка ж темна і моторошна сьогодні ніч! Не ніч, а страхіття.

Вона похапцем перевела погляд на ікону Матері Божої Ченстоховської над ліжком. Все добре, і вона та її дитя під надійною Божою опікою. Страх – це так, миттєва слабкість. Якщо жінка носить у собі дитя, то й у душі вона мусить носити світло, добро і любов, а не зневіру та страх. Завжди намагалася це пам'ятати, а сьогодні так тривожно на душі, аж плакати хочеться і ввижаються страхіття. Напевно, це від самотності і спогадів.

Скоряючись внутрішньому пориву, Анна звела очі на ікону, тоді, притримуючи живіт, незграбно вклякнула на землю і, обіпершись ліктями на ліжко, а чолом на складені до купи руки, почала гаряче молитися. Це єдине, що зараз могла зробити для своєї ненародженої дитини. Молитися, вірити, сподіватися на краще. Якщо широко вірити, то Матір Божа обов'язково заступить, вбереже від усього лихого і дасть те, чого просиш. Інакше навіщо їй подаровано цю дитину? Навіщо пережила все це? Певно, це знак, що їм з Адамом прощено гріх перелюбу. Вони ж висповідалися, покаялися, спокутували свій гріх так, як сказав священник, і шлюб у храмі теж взяли. Між ними завжди була любов, а справжня любов здатна здолати навіть такий страшний гріх, як адюльтер. Вони перед Богом подружжя, і дитя це зачате у шлюбі.

Перебирала вервечку, промовляла слова молитви і поступово страх відпускав. Чи аж такий великий гріх лежить на ній та Адамові? Вони просто любили одне одного і не мали сили опиратися своїм почуттям. Хіба ж не бувають тяжчі гріхи, аніж любов? Та й чи одна вона така велика грішниця на цьому світі? У кожного щось своє. Бог не зважає на зовнішні прояви, як це роблять люди, а бачить глибше – те, що у кожного в душі й на серці.

Анна на мить підняла голову і знов глянула перед собою. А дитя в ній узагалі нічим не завинило перед світом. Воно таке крихітне, беззахисне, миле, вже зараз таке рідне. Боже, нехай ця дитина народиться живою і здоровою. Якщо так станеться, то й усі страждання та біль немарні.

Анна знов спробувала заглибитись у молитву. Вже й сама не знала, як благати небо бути милосердним. Може, дати якусь обітницю? Так зазвичай роблять, коли мають душевну потребу знайти оперття у вірі, то чому б і їй теж так не зробити. Наприклад, поїхати та помолитися перед іконою Матері Божої Утішительки у Сокальському кляшторі Бернардинів, [2 – Кляштор (монастир) Бернардинів побудований у XVII столітті. Архітектурний комплекс монастиря складався з костелу Богородиці, дзвіниці, келій та оборонних мурів. У ньому знаходився чудотворний образ Діви Марії Утішительки. За радянських часів тут була виправна колонія суворого режиму № 47. Будівлю дуже ушкодила пожежа 27 березня 2012 року.] а тоді подарувати їй щедрі воти? [3 – Воти – дари чудотворній іконі Богородиці, виготовлені із золота, срібла чи інших цінних металів на знак подяки за зцілення від хвороб чи здійснення молитовних бажань.]

Анна на мить замислилася, знов глянула на образ Богородиці над ліжком. А ще можна побудувати капличку. Так теж роблять, дякуючи за милість Богу чи спокутуючи провину. Саме так колись зробив Адам відразу по смерті Анелі. Ця маленька капличка стоїть неподалік їхнього будинку. Адам хотів спокутувати те, що не жив згідно з Божими заповідями і зраджував шлюбну жінку, занапастив її життя та наразив на небезпеку майбутнє родини. А вона спокутуватиме те, що тоді теж не опиралася гріху. Анна замислилася. Напевно, її чоловік схвалив би будівництво каплички неподалік маєтку. Гарна справа залишиться, навіть коли помруть ті, що її зробили. Он у них в маєтку є велика каплиця в парку. Її побудував батько Адама, коли в нього народився довгоочікуваний спадкоємець, і нею тепер захоплюються його діти та внуки.

Анна механічно торкнулася рукою маленького медальйона з портретом Адама на шиї. Після смерті чоловіка носила цей медальйон, не знімаючи ані вдень, ані вночі. Ніби боялася, що, розлучившись із ним, втратить єдине оперття. Зараз теж стиснула пальцями овал металу так міцно, ніби намагалася знайти в ньому підтримку для себе, для дитини і для свого рішення. Навесні можна розпочати попередні роботи з будівництва каплиці, за рік-два завершити зовнішні роботи, тоді внутрішні, а ще за рік навіть повністю облаштувати. Взимку закінчиться найсуворіший період трауру, [4 - Траур вдови тривав два роки і ділився на декілька етапів. Найсуворішими були перші три місяці, коли навіть заборонялося піднімати з обличчя вуаль. Суворий траур тривав один рік і один день. Заборонялося робити візити чи покидати дім або помістя. Наступні шість місяців вдова вже могла виходити на прогулянку і робити візити. Ще наступні шість місяців могла відмовитися від крепу і носити просто чорний одяг. Період напівтрауру починався після двох років і тривав від півроку до нескінченності залежно від волі самої вдови.] і можна буде з'являтися у товаристві, здійснювати необхідні візити і зустрічатися з людьми, які займатимуться проектуванням і будівництвом каплиці. Зрештою, до того часу трохи підросте дитинка, яка наразі ще й не народилася, і стане значно простіше залагодити проблеми, пов'язані з господарюванням і веденням справ у маєтку.

Відчуваючи, що заспокоюється, Анна знов заглибилася в молитву. Тепер у ній не було розпачу і самотності, які примусили її думати про смерть. Навпаки, нарешті почувалася умиротвореною і майже спокійною. Здається, людина й сама не знає, якою сильною може бути та як багато здатна витримати і пережити. Іноді навіть понад межу можливого.

Розділ 2

Помолившись, Анна підвелася. Погляд її мимоволі впав на скромну жалобну сукню з бумазеї [5 - Бумазея - тканина з шерсті, переплетеної з шовком. Невиразна, без блиску, використовувалась у період суворого трауру, який тривав рік і один місяць.] та крепу, [6 - Креп - шовкова тканина, оброблена так, щоб не було блиску.] яку вона, роздягаючись, кинула на крісло. Носила такі ж жалобні сукні, коли була вагітна Елею, але тоді лише вдавала вдову, насправді ж була утриманкою Адама і почувалася більш-менш захищеною та щасливою. Зараз теж носить жалобу і дитя під серцем, проте вже не вдає вдову, а є нею насправді. Та й захищеності нема. Як і щастя.

Анна відвела погляд від сукні. Химерні виверти зробило життя за ці роки. Таки не можна випробувати долю і кидати їй зухвалі виклики. Розплата іноді така ж вигадлива та цинічна, як і ці виклики. Доля - пані з дуже своєрідним характером і з не менш самотнім та специфічним почуттям гумору. Зазвичай сміється останньою саме вона. Іноді доля влаштовує такі гойдалки, що не лише на злеті подих переймає від швидкості, висоти польоту і щастя, але й на землю летиш із не меншою швидкістю, ніж здіймався вгору, а потім ще довго не можеш отямитися після падіння, зрозуміти, як вижив, і врешті підвестися на зранені ноги.

Анна озирнулася довкола. Ні-ні, це не докір. Звісно, її становище зараз краще, ніж у часи, коли була коханкою одруженого чоловіка. Ніхто тепер не дорікне, що вона негідна товариства добропорядних жінок чи що соромить власну родину. Стала законною дружиною Адама, тоді його вдовою і опікункою всіх його дітей. Колись мешкала у скромних кімнатках на Краківській, а тепер у великому білому панському будинку з ганком та

кам'яними колонами, на які опирається гонтовий дах. У будинку анфілада кімнат: великий і малий салон, кабінет Адама, її будуар, бібліотека, подружня спальня, кімнати дітей, приміщення для прислуги, покої для гостей, велика кухня, безліч комірчин і допоміжних кімнат. Давно звикла до всього цього і майже не помічає.

Ось і зараз ніби наново побачила спальню. Посередині кімнати велике різьблене ліжко з безліччю подушок. При ліжку два накаслики, [7 – Накаслик – тумбочка біля ліжка (діал.).] при стіні готувальня [8 – Готувальня – туалетний столик (діал.).] з дзеркалом у срібній рамі, на ній гребінці з панцира морської черепахи, три шітки для волосся, коробочка з пудрою і декілька флаконів з парфумами. На каміні срібний литий підсвічник і безліч коштовних дрібничок для затишку та краси. На підлозі перський килим, у ворсі якого зараз тонуть її босі ноги, а в дальньому куті спальні – двері до її власної вбиральні. У ній стоїть шафа для одягу, комод, дзеркало на повен зріст і мийник із мармуровою плитою.

Вбиральню Адама з його речами у шафі вона зачинила на ключ, проте перебратися в іншу спальню не змогла. Звісно, у подружній спальні самотність гостріша, проте саме тут почувалася ближчою до Адама. Була у тяжі його дитиною, і бути там, де все нагадувало про чоловіка, видавалося кращим для дитинки. Коли це дитя народиться, то не побачить свого батька, проте зараз воно, мабуть, переживає те саме, що й вона. Анна зітхнула. Сльози мимоволі наvertsалися на очі, проте стримала їх. З досвіду знала, що нічого доброго від такого жаління себе не буде. Півночі проплаче, знервується і вранці прокинеться з головним болем та запухлим від сліз обличчям. Кому від того буде гірше? Аж ніяк не її ворогам. Адама вона не поверне, а її життя теж не назвеш таким поганим, щоб побиватися від ранку до вечора.

Навіть сердечну колежанку має, вроджену шляхтянку і заміжню жінку, яка посідає гарне місце у товаристві, має добру репутацію і з якою приємно спілкуватися. Коли була коханкою Адама, то не сміла й сподіватися на таке, а зараз Геля стала її найкращою колежанкою, і нікому й на думку не спаде вважати їхню дружбу дивною або ж такою, що компрометує жінку з гарного товариства. Її остаточно прийняли не лише всі друзі та родина Адама, але й товариство чоловіка загалом. Так, ніби вона теж була вродженою шляхтянкою, а не бідною сиротою з міщанського стану. Іноді добре, що люди бувають надто зайняті собою і забувають нюанси з життя ближніх. Анна підійшла до вікна і, щоби зберегти тепло у кімнаті на цілу ніч, наглухо затягнула важкі темно-зелені штори. У спальні відразу стало значно затишніше, а на душі спокійніше. А може, й не варто падати духом і втрачати надію? Вдови теж якось живуть і навіть виглядають цілком задоволеними.

Он тітка Стефа, наприклад. Або ж сусідка Терези пані Ядзя. Вона втратила чоловіка лише два роки тому, а тепер і не скажеш, що їй чогось бракує. Щаслива і втішена. Тереза казала, що подумує про новий шлюб. Тітка теж не бідує, а навпаки розквітла. Ніби десяток років скинула, а отже, вдови теж живуть.

І вона нічим не гірша за тітку Стефу чи оту пані Ядзю. Заміж, звичайно, не піде, бо кращого, аніж Адам, чоловіка не зустріне ніколи, та й полюбити нікого іншого не зможе, але принаймні боліти душа постійно теж не буде. Чорна смуга мусить колись закінчитися, а життя – набути нового сенсу. Скаржитись на таку, як у неї, долю взагалі нерозумно. Безліч жінок не мають навіть того, що є у неї. Адам забезпечив родину всім необхідним, і їй не доводиться ламати голову, як звести кінці з кінцями, або ж де взяти гроші на придане дівчатам чи кошти на гідне життя Войцеху як єдиному спадкоємцю роду.

Анна замислено усміхнулася, легенько торкнулася живота і прислухалася до відчуттів. А може, незабаром вже й не єдиному. Можливо, народиться ще один хлопчик. Він теж стане законним спадкоємцем Адама. Носитиме його ім'я, продовжить його фамілію.[9 - Фамілія - тут: рід.]

Вона легенько погладила живіт долонею. І все ж таки цікаво, хто там: син чи донька. Адам, напевно, хотів би хлопчика.

Вона знову усміхнулася.

- Ну і чого ж ти там сидиш, сонечко маленьке? Мордуеш маму так, що вже й сили нема чекати. Вже б на ручки тебе взяла, а ти ніяк не хочеш народжуватися. Не мордуй маму.

Вона торкнулася долонею живота, вловила порух дитини у відповідь і мимоволі усміхнулася. А, нехай... Байдуже, хто там - хлопчик чи дівчинка. Аби швидше народилося і здоровеньке було. Любила цю дитинку так сильно, аж перехоплювало подих від ніжності, коли уявляла, як візьме її на руки і прикладе до грудей. Дівчинку любитиме не менше, аніж хлопчика. Та й Люцина з Елею та Ясею зрадіють, якщо у них з'явиться маленька сестричка. Зрештою, братику вони теж зрадіють.

Анна підійшла до ліжка, відкинула ковдру набік і обережно присіла на постіль. Заради дитини треба нарешті спробувати виспатися. Вже за північ, а вранці прийде Тереза, і треба виглядати більш-менш нормально. Останнім часом сестра Адама дуже засмучується, коли бачить її втомленою, пригніченою або ж невиспаною. Здається, після смерті Анелі вона дістала якийсь страх перед усім, пов'язаним із вагітністю та народженням дітей. Навіть наполягла, щоб від завтра тут замешкала повитуха. Сказала, що сама оплатить її послуги, а заодно домовилася з лікарем, який завжди їх усіх лікує. Тепер той двічі на день навідуватиметься сюди і перевірятиме, чи не розпочинаються пологи. А ще Тереза дала адресу другої повитухи, яка теж мешкає неподалік, та наказала прислузі бути наготові. Навіть разів десять пояснила всім, як поводитися та куди бігти, коли пологи почнуться надто стрімко.

Від згадки про Терезу погляд Анни потеплів і вона лагідно усміхнулася. Очевидно, сестра Адама дуже сильно боїться ще раз приймати пологи, а тому наперед намагається убезпечитися від несподіванок. Але які можуть бути несподіванки у так детально продуманій події? Та і їй не вперше народжувати. Має не лише уявлення про пологи, але й розуміння, що і як треба робити.

Кинувши шаль на накаслик та дмухнувши на свічку, Анна залізла на ліжко з ногами і спробувала зручно влаштуватися під ковдрою. Живіт заважав, дитина штовхалася під ребрами, проте Анна чесно заплющила очі і спробувала зосередитися і заснути. Марна справа. Хоч як намагалася, але сон вперто не йшов до неї, і вона сердито перевернулася на інший бік. Щось її сьогодні непокоїть. Але що? Вслухалася у темряву довкола, у звуки нічного міста за вікном, у неясну тривогу в собі. Живіт стискали ледь чутні спазми, проте вони ще не нагадували перейми, а були надто слабкими та невиразними. З тиждень відчуває їх час від часу, і вони то затихають, то знов з'являються.

Швидше б розродитися. Коли дитя народиться, то буде не так тривожно на душі, як зараз. А за зиму та весну немовля підросте, і можна буде влітку з ним навідатися до Гелі на вулицю Курницьку.[10 - Вулиця Курницька - теперішня Кирила і Мефодія, мальовнича вулиця в Галицькому районі Львова на схилах Калічої гори. При ній розміщений (стара частина), заснований у р. Гіацинтом Лобажевським на території колишнього саду монастиря тринітаріїв. У - роках садом опікувався Карл Бауер.] До літа та якраз

повернеться до Львова. Коли помер Адам, Геля була за кордоном, мала незабаром повертатися, проте у неї народилося дитя і вони з чоловіком затрималися у Відні на невизначений час. Обставини ці, звісно, були дуже гарні, проте за колежанкою Анна таки сумувала. Чи не вперше за час їхнього знайомства вони так довго не бачилися, а лише переписувалися. І хоча листи – це теж непогано, проте живої розмови написані слова ніколи не замінять.

Анна замислено погладжувала круговими рухами живіт. От незабаром у неї теж народиться дитя і вони з Гелею матимуть іще одну спільну тему для розмов. Це зближить їх ще дужче. Тим паче, що влітку Геля приїде додому.

Швидше б розродитися. Майже заздрила подрузі, бо у тої пологи були позаду, а у неї все ще попереду.

Цікаво, як склалася доля сестри Гелі? Рік тому та опинилася у пікантній ситуації. Завагітніла від одного одруженого пана, а заміжньою ніколи й не була. Скандалу вдалося уникнути, таємницю зберегти, проте дитину потім віддали на виховання, а сестра Гелі на якийсь час зникла з товариства і навідувалася до дитини потай. Анна всім серцем співчувала цій молодій жінці, бо й сама колись була у такому ж становищі, а от допомогти нічим, окрім грошей та співчуття, не могла. При зустрічах Геля завжди ділилася з нею новинами про сестру, але писати про це не наважувалася ніколи.

Анна зітхнула й акуратно розправила ковдру на животі. Ні, все ж таки жіноча цікавість – це дивовижна річ. Здається, нещодавно розвалювався весь світ, і нічого не треба було, бо втрачено сенс життя і найдорожче, а щойно перестають сипатися уламки і починаєш вибиратися з-під завалів, як відразу прокидається жіноча цікавість. Як же вона скучила за Гелею і за їхніми розмовами. Неймовірно. Аж не віриться, що колись вони були незнайомі.

Заприятелювала з цією молодого жінкою три роки тому на одній з гостин у Терези. Знову побачилася на святкуванні Сильвестра[11 – Сильвестра (День Святого Сильвестра) – Новий рік.] у племінника Адама Любомира, потім запитали Гелену з чоловіком до них з Адамом в гості, згодом декілька разів приїхала до неї з візитом сама, а тоді Геля заїхала до них зі своїми доньками та сином. А ще за якийсь час вони разом з дітьми почали їздити на прогулянки у ліс Венгльовського, смакували льодами на Погулянці, їздили в околиці Винник на Чортові скелі, прогулювалися до джерел Залізної Води та на Цетнерівку. З давніми колежанками з Жовкви перестала спілкуватися ще з тих часів, як втекла від тітки до Адама у Львов, а тому Геля стала чи не єдиною її справжньою та близькою колежанкою.

З усіма іншими знайомими жінками хіба зналася, а от з Гелею могла обговорювати все що завгодно: господарські справи, клопоти, пов'язані з вихованням дітей, ситуацію в родині, спільних знайомих, останні світські плітки, разом з Гелею ходили до модних кравчинь, їздили на закупи в крамниці середмістя, вечорами ходили з чоловіками у театр Скарбека, обмінювалися прочитаними книжками, пили каву, заходили у цукерні чи просто прогулювалися за гарної погоди з дітьми. Коли ще живий був Адам, ділилася з Гелею всіма таємницями і могла не переживати, що та їх не збереже. Кажуть, що жіночої дружби не існує, але анітрохи в це не вірила. Дружба з Гелею була для неї саме такою – справжньою та безкорисною, зі спільними суто жіночими інтересами, з душевним теплом. Можливо, між ними не було фальші та ворожості, бо ніколи не заздрили одна одній і не суперничали між собою.

Обидві були щасливо заміжніми, мали дітей, кохали своїх чоловіків, обидві навіть заміж вийшли за вдівців. Адам, щоправда, був трохи старшим за

чоловіка Гелі Стефана, проте це несуттєво. Отримали схожі можливості й навіть зовні були однаково привабливими: молодими, бажаними для чоловіків, вміли справити гарне враження, носили у собі таємницю пікантної звабливості й незмінно привертати до себе увагу, бо мали отой жіночий шарм, який виділяє жінку і робить її особливою в чоловічих очах. Про жодне суперництво між ними ніколи не йшлося. Не мали що ділити, бо на момент знайомства вже отримали все, що робить жінку по-справжньому щасливою та спокійною. А щасливі жінки заздрісними не бувають.

Не надто різнилися також походженням і вихованням. Анна була сиротою та належала спочатку до міщанського стану, а перед офіційним одруженням з Адамом стала вдовою збіднілого шляхтича. Геля ж хоч і відразу народилася у шляхетській родині, проте змалку не розкошувала, бо походила з бідної та багатодітної сім'ї. Дітей, окрім Гелі, у її батьків було ще десятеро, тож родина не мала достатньо коштів, щоб дати добру освіту всім. Грошей вистачило лише на хлопців, а дівчат виховувала мама сама, бо змоги найняти для доньок гувернантку чи вчителів не було. Як і Анну, вчили дівчаток серйозніше хіба музики та ще трохи мов.

Об'єднувало Анну з Гелею ще й те, що в товаристві до них обох ставилися дещо зверхньо, проте доволі поблажливо та доброзичливо. Зла вони нікому не робили, пихатості не виявляли, пліткували в міру, а характер мали легкий, неконфліктний і бачили у житті та людях насамперед добре та світле. Навіть зовні колежанки були чимось подібними одна на одну. Геля, щоправда, мала темніше волосся, очі глибокого карого кольору, форми тіла виразніші і зростом вона була трохи вищою, ніж Анна.

Обидві були фанатично віддані дітям. Геля мала трьох власних дітей: двох доньок і сина, а ще виховувала доньку Стефана від першого шлюбу. Аж трое власних дітей – це, напевно, єдине, чому Анна таки заздрила і чого прагнула всім серцем. На жаль, Адам ніяк не погоджувався на цю, як він казав, авантюру, і вона на якийсь час затаїлася з тим своїм бажанням від рідних та знайомих. А потім Геля народила ще дитя, тоді помер Адам, а згодом виявилось, що й вона матиме дитину. Анна лягла навзнік і втупилася у стелю. Бодай ця її мрія таки здійсниться і вона народить ще одну дитину від Адама. Не могла дочекатися, коли це станеться, і вже втрачала терпіння та починала нервувати. Ще й сьогодні щось її непокоїло по-особливому гостро. Якийсь невиразний спогад чи передчуття. Щось муляло, здавалося важливим, але ніяк не набувало означеності, а зникало, так і не перетворившись у щось конкретне. Щось вона таки забула. Але що? Схоже, щось важливе, вагоме, щось таке, чого не мала б забувати. Якісь події чи обставини? Може, чиїсь уродини або дату смерті?

Анна проаналізувала всі значні дати: уродини близьких, іменини знайомих, дати смерті своїх та Адама родичів. Ні, таке б не забулося. Може, щось пообіцяла дітям і не зробила? Може, кудись з ними мала піти? Щось їм купити? Допомогти у чомусь?

Анна знов на декілька хвилин замислилася. Ні. Однозначно, ні. Малі вже давно нагадали би про це. Вони не з тих, що мовчатимуть. Радше докучатимуть і випоминатимуть за кожної слухної і зовсім не слухної для того нагоди. Це щось інше. Може, передчуття чогось недоброго?

Важко зітхнувши, Анна повернулася на лівий бік і спробувала вигідніше прилаштувати ноги. Останнім часом ті немилосердно боліли, і вона ніяк не могла знайти зручну для відпочинку позу. Ще й на додачу до фізичних нездужань надто помітний живіт не дозволяв ані вдягнутися звично, ані вийти на люди. Зрештою, усі жінки з доброго товариства в останні місяці вагітності намагаються сидіти вдома. А вона ще й у суворій жалобі. Тут вимоги до пристойності в рази жорсткіші. Далі костелу, цвинтаря і помешкання Терези взагалі нічого носа потикати. Навіть на звичайну

прогулянку по Верхніх Валах[12 – Верхні Вали – бульвар на місці давніх міських укріплень між вулицею Чарнецького (Винниченка) та Підваллям. Довгі тіністі алеї, висаджені липами, каштанами, кленами, зайняли площу 1,8 га. Цей надзвичайно популярний свого часу променад створив у 1816–1820 роках губерніяльний радник Вільгельм Райценгайм.] чи по вулиці Карла Людвіга нижчій або ж вищій[13 – Вулиця Карла Людвіга, сучасний проспект Свободи, від 20-х років XIX ст. стала улюбленим місцем променаду львів'ян. 30 липня 1855 року її назвали на честь австрійського ерцгерцога Карла Людвіга.] не вийдеш. Порядні жінки суворо осудять і про майбутні візити в пристойне товариство чи на карнавальні забави можна забути надовго, якщо взагалі не назавжди. Зрештою, взимку настане другий період глибокого трауру і вже можна буде вільно ходити на прогулянки або ж робити візити до близьких знайомих. Втомилася жити замкненою у чотирьох стінах і почувалася так, ніби бракує повітря та простору, щоб вільно дихати та рухатися. Навіть до костелу не вийдеш без потворної крепової вуалі на капелюшку. Вона затуляє півобличчя і заважає нормально дивитися на світ. Та що там казати. Навіть на людей іноді боїшся глянути прямо. Ще подумують, ніби вона недостатньо сумує за чоловіком і вишукує собі товариства для пустих розмов. Все, що дозволено, – це тихенько молитися, ходити на цвинтар і до костелу, приймати вдома візити найближчої родини та знайомих, а ще іноді ходити на закупи чи з дітьми на прогулянку. Ще й, ніби навмисно, навіть до Гелі не підеш, бо та не у Львові. Колежанка хоч трохи розрадила б і додала позитиву. А тут ще й очікування дитини співпало з суворим трауром, то краще взагалі зайвий раз не витикати носа в людні місця та не виходити з дому далі, аніж на власне подвір'я. Особливо в останні місяці вагітності, бо тепер її живіт не приховує навіть простора осіння накидка та чорна траурна шаль. Анна важко зітхнула й охопила живіт рукою. Але все це дрібні незручності. Колись вони минуть. Головне, що незабаром народиться їхня з Адамом спільна дитина, і думати про траурні обмеження не буде часу та бажання. Поява дитини у родині – це завжди майбутнє, радість та надія на ліпші часи, а в родині, де поховали когось найріднішого, це ще й порятунок від зневіри, смутку і небажання жити. Не сумнівалася, що поява ще однієї дитини допоможе пережити річницю смерті Адама так, щоб знову не загрузнути в минулому чи в безнадії. Людина мусить іти своєю дорогою навіть після смерті рідних. І не просто йти, а смакувати кожен день та вірити у краще, навіть тоді, коли втрачено найдорожче, а на віру не стає ні сил, ані бажання. Інакше жити нема сенсу. Тоді це вже не життя, а смерть при житті. Навряд чи померлі хотіли б, щоб існування тих, хто їх оплакує, перетворилося на пекло. А в неї ще й дитинка в животі, то навряд чи Адамові сподобалося б, якби вона впала у смертельну тугу. Та й інші його діти потребують підтримки, уваги й притомної мами. Маленькі діти взагалі дуже тонко вловлюють стан мами, і коли та занепокоєна чи сумує, теж відразу втрачають відчуття захищеності та спокою.

Анна ніжно погладила долонею живіт. І все ж таки цікаво, хто в неї незабаром народиться? Хлопчик чи дівчинка? Намагалася переконати себе, що їй це байдуже: аби здорове і сильне, та насправду дуже хотіла саме хлопчика. І нехай би був схожим на Адама, а ще щоб легко народився і ріс міцним та здоровим.

Розділ 3

Анна незчулася, як заснула, проте вже за годину знову прокинулася від того, що дитина боляче перевернулася в животі. Боліли ноги, тягнув поперек і лежати було геть незручно. Спробувала задрімати, проте так і не знайшла вигідну позу. Постійно поправляла подушку, тоді ковдру та нічну

сорочку, час від часу торкалася живота, прислухалася до рухів дитини в собі і важко зітхала. Дитина товклася так, ніби надворі білий день, а не друга година ночі. Напевно, коли народиться, то безсонних чатувань не уникнути. Буде таке ж неспокійне вночі, як і зараз у животі.

Анна розрівняла постіль, старанно розправила сорочку і знову прислухалася до дитини в собі. Поштовх... іще один... довга пауза... декілька поштовхів без перепочинку... Ще поштовх і вже півгодини майже без руху. Невже воно там нарешті заснуло?

– Змучилося, мамине сонечко? Спатки лягло. Теж правильно. Чого посеред ночі товктися? Все одно тебе там зараз ніхто не чує. От народишся і...

Анна вимучено всміхнулася. Швидше б уже попросилося на світ. Все одно іншого шляху, аніж розродитися, нема.

Вона прислухалася до нічних звуків за вікном. Десь, не надто й далеко звідси, проїхала бричка, а ще за хвилину Анна почула, як бричка завернула на їхню вулицю, минула будинок і зупинилася десь неподалік. Цокіт копит вшух, надворі пролунали спочатку приглушені голоси, потім шарпанина, тоді щось впало, хтось вилаявся, а згодом вона почула незрозумілі вигуки, сміх і шум явно п'яної чоловічої компанії. Не живеться ж людям спокійно. На пригоди тягне посеред ночі. Нарешті здогадалася, що це повернувся з якоїсь гучної забави сусід. Він мешкає за два будинки від їхнього і полюбляє отакі гулянки. Була в доволі приязних стосунках із його дружиною, інколи вони навіть ходили одна до одної в гості, і Анна знала, що чоловік у сусідки затятий картяр. За ніч може програти ледь не чверть маєтку. Ще й міцнішими напоями зловживає. У товаристві пліткують, що й по борделях поволочиться і в скандали непристойні встриянути може. Бідна жінка його дружина. Ніколи не відчувається впевнено з таким чоловіком. А в них ще й п'ятеро дрібних дітей. Яке їх очікує майбутнє?

Як добре, що Адам ніколи так легковажно не повадився. Завжди зберігав здоровий глузд та самовладання, коли сідав за картярський стіл. Він і не пив без міри, і в сумнівні афери не встриявав. Значно охочіше вирушав на полювання чи проводив час із друзями. Завжди думав насамперед про інтереси родини та про справи, а тому тепер у них є за що жити і всі господарські справи більш-менш у порядку. Та й дітям буде що у спадок залишити. Принаймні якщо не станеться чогось несподіваного.

Анна поклала долоню собі на живіт, намацала дитинку і важко зітхнула. Що з того, що Адам був таким хорошим батьком. Ця дитинка ніколи не знатиме свого тата. Навіть не сумуватиме за ним, бо ніколи й не бачила. Хіба просто прикро буде через те, що в інших є батько, а в неї нема.

Анна скривила губи в гіркій посмішці. Може, краще б Адам теж був затятим картярем. Тільки щоб жив. Та й, якщо вже зовсім чесно, то й він міг за картярським столом до світанку засидітися, і щось там іноді теж програвав. Не надто багато і для родини невідчутно. Ще й фортуна була до нього прихильною, а він не втрачав голову і міру знав. Але нехай би навіть і програвався. Це така дурниця. Лише смерть не можна виправити. Все інше якось залагоджується. І по борделях Адам не ходив, і міцними трунками не зловживав. Життя з ним взагалі не обіцяло жодних прикрих несподіванок. Коли Адама не турбувало здоров'я чи проблеми в справах, у них усе було так гармонійно і щасливо, що годі й бажати кращого.

Анна обережно повернулася на інший бік і знов почала вслухатись у те, що діялося на вулиці. Сусід довго не дебоширив. Напевно, ті, хто його привіз, не мали настрою ворохобити людей посеред ночі і якнайшвидше спекалися товариша по чарці та забралися геть з-перед очей його дружини. Незабаром усе довкола затихло і вулицю знов огорнула тиша. Лише вдалині

чувся приглушений цокіт копит, і десь на сусідній вулиці надривно гавкав пес.

Анна прислухалася до звуків у домі. Спочатку нічого, тоді скрипнуло ліжко в дитячій, за декілька хвилин ще раз, потім знов. Здається, Елі та Яніні сняться надто яскраві й неспокійні сни. Вчора слуги якраз прибирали перед зимовими холодами сад, альтанку, стрих[14 – Стрих – горище (діал.).] та закуток саду поза будинком. Без малих таке дійство, звісно, обійтися не могло, то надурілися за цілий день досхочу, нагасалися по хаті та подвір'ям поміж старого мотлоху до знемоги і тепер неспокійно сплять. Які ж вони непосидючі. Зовсім від рук відбилися. Треба перевірити, чого вони там навчилися у гувернантки цього тижня. Минулого не надто старалися і не вивчили того, що вона їм наказала завчити напам'ять. З французьких поезій, наприклад.

Та й Войцех постійно десь пропадає всі ці тижні. Навіть не каже, куди йде, а мовчки вдягається і зникає з дому. Мала підозру, що він знайшов собі дівчину чи жінку не дуже суворого виховання, бо щось надто багато тепер грошей витрачається на його розваги, одяг та щоденні потреби. Та й ходить він останнім часом невідомо куди ледь не кожного вечора. Ще дитину приживе невідомо з ким, то доведеться утримувати дитину і його самого одночасно. Краще б навчався та зайнявся б чимось корисним. Наприклад, допоміг провадити справи у маєтку і хоч разочок з'їздив та подивився, що там діється. Їй як вдові у цікавому стані не можна виїздити з міста, а він хоч і знає, що єдиний мужчина у домі, а допоміг від нього не дочекаєшся.

Зовсім від рук відбився у свої вісімнадцять років. Геть не до того його постійно тягне. Навіть у власному домі місяць тому намагався звабити молоденьку покоївку. Найняла її зовсім нещодавно для Люцини, а він відразу око на неї поклав. Добре, що як тільки притиснув її десь у закутку під сходами на другий поверх, вона не лише відразу дала йому відсіч, але й пожалілася. Пригоду вдалося владнати без втрат для репутації обох сторін. А якби вона не пожалілася? Якби набудувала собі ілюзій і закрутила з ним любов. Не приведи Господи, ще б дитя від Войцеха народила. Тільки незаконних дітей їм тут бракувало до повного щастя.

І без того скандальних родинних історій є з надлишком. І перший нерівний шлюб Адама з Дарою більш ніж скандальний. І Еля вдалася у нього зовні, а записана як донька іншого. І смерть другої його дружини Анелі така ж несподівана, як і смерть першої дружини Дари. І втретє Адам узяв шлюб надто швидко після смерті Анелі. Та й взагалі... Усе життя як виклик доброму товариству. Ні, однозначно ні. Ще одного скандалу репутація родини не витримає. А дівчаткам ще ж треба заміж виходити. Хто з пристойних женихів їх візьме за дружин після таких скандалів у родині? А тут, може, ще одна донька народиться незабаром. Колись і її заміж доведеться видавати. Хочеться, щоб вийшла за мужчину шляхетного стану, доброго виховання і з гарної фамілії. Законнонароджена дитина гідна вдалого шлюбу.

Анна ледь усміхнулася. От понавигадувала собі всякого. Спочатку треба народити це дитя, а тоді вже заміж видавати чи одружувати. Зовсім глузд здоровий втратила. Про заміжжя ненародженої дитини думає. Безсоння все ж таки химерна річ. Думаються всілякі дурниці і переживається за те, що вдень би навіть не помічалось.

Анна прогнулася у попереку і спробувала зручніше прилаштувати ноги. Заснути хоча б на декілька годин. Бо знов не виспиться і вдень ходитиме як сонна муха. А якщо ввечері народжувати доведеться? Де сили візьмуться з таким геть кепським сном та відпочинком? Невже отак цілу ніч мордуватиметься сьогодні без сну? Хоч би швидше світанок. Іноді найкраще

засинається саме тоді, як настає час вставати з ліжка. Але зовсім не обов'язково зриватися отак зранку. Можна спати хоч до обіду. І прислуга, і домашні вже декілька тижнів шанують її сон та не будять. Самі собі раду дають. Молодці вони в неї.

Анна повернулася на інший бік, підібгала ковдру під живіт, ледь скулилася на боці, проте зручніше від таких маніпуляцій не стало. Господи, чому ж так сильно ноги болять? На зміну погоди чи від довгого лежання без сну? Коли ж це дитя нарешті народиться і стане легше ходити, лежати та сидіти? Сил нема.

Анна відкинула ковдру вбік і сіла на ліжку. Ні, це просто нестерпно. Аніж отак мордуватися, краще встати і зайнятися чимось корисним. Наприклад, ще раз перевірити звіт управляючого маєтком. Здається, її намагалися обманювати. Наразі, щоправда, не надто серйозно, проте перші дзвіночки очевидні. Коли народиться дитина, треба обов'язково поїхати у маєток і все там перевірити, а передусім ще раз зустрітися з управляючим. Прибутками не можна легковажити. Витрати на облаштування будинку, на ремонт флігеля, на прислугу, на виїзд, на навчання дітей ростуть із кожним роком, а ще є щоденні потреби на їжу, одяг, дрова, лікаря, що приходить до неї та до дітей, на благодичність, допомогу тітці... Та що там казати: у родині, де четверо дітей і великий будинок у столичному місті, завжди є куди подіти гроші та прикласти сили. Незабаром ще й немовля народиться, то витрати теж обов'язково зростуть.

Появу ще однієї дитини Адам не передбачав, а отже, не згадав про неї в заповіті. Але нічого. Аби здоров'я було, все інше докладеться. І щоб нарешті народилося дитя, бо несила чекати.

Розділ 4

Анна знову ледь прогнулась у попереку, навромацки знайшла капці й повільно підвелася на ноги. Ще й пологи, ніби навмисно, ніяк не розпочинаються. Втомилася їх очікувати. Напевно, варто щось зробити, аби їх пришвидшити. Здається, колись чула від тітки, що в таких випадках та бралася за важку роботу: мила вікна чи підлогу, полола грядки, ходила сходами туди-сюди, до знемоги працювала в пекарні чи на кухні, щось прала або ж прасувала.

Накинувши на плечі шаль, Анна намацала в темряві свічку, засвітила її. Посеред ночі ходити сходами вгору-вниз – дурна затія. Перебудить весь будинок і налякає дітей. Зрештою, вдень бігати сходами теж якось по-дурному. Мити вікна чи підлогу, поратися на кухні або ж прати чи прасувати взагалі неможливо. Прислуга та домашні неправильно зрозуміють її порив і дивитимуться на неї, як на людину несповна розуму. Скажуть, що досі не вміє поводитися як шляхетна пані. Спробуй потім повернути до себе повагу. Ще перестануть серйозно сприймати її накази, поради або ж невдоволення. А їй такого аж ніяк не треба.

Щоб чимось себе зайняти, Анна вирішила вийти на кухню та приготувати собі каву. Дістала з полицки джезvu, розпалила в пічці вогонь, налила воду, а як та закипіла, насипала в джезvu мелену каву та кинула туди декілька зернин кардамону, дрібку цинамону і дві бруньки сушеної гвоздики. Зачекала, щоб вода з кавою та спеціями тричі піднялася вгору, накрила джезvu невеличкою покришкою і відставила вбік. Звичний ритуал та улюблений аромат кави з кардамоном на декілька хвилин повернули Анні самовладання, проте вона розуміла, що це ненадовго. До серця вже

підкрадалася тривога і якась слабкість. Невже це передчуття чогось поганого?

Анна налила каву в невеличку порцелянову філіжанку, поцукрувала її дрібною цукру, яку відколола від великого шматка, поставила філіжанку на срібну тацю і, обережно причинивши за собою двері кухні, повернулася до своєї кімнати. Звичайно, після кавування нізачо не заснути, проте нехай буде так. От хочеться їй зараз саме кави – і все тут.

Так само тихенько Анна зачинила двері спальні, поставила тацю з філіжанкою кави на невеличкий столик і обережно присіла на ліжко. Піла каву маленькими ковточками, з насолодою вдихаючи її аромат і розкошуючи смаком. Допивши, відсунула філіжанку трохи далі від краю столика і знов прислухалася до себе. Спочатку дитя не рухалося і вона навіть встигла запанікувати. Міцно втиснула долоню в живіт та мимоволі затамувала подих. За мить дитина завовтузилася, і Анна зітхнула з полегшенням. Рухається. Не завмерло там у ній, на щастя. Але, Господи, коли ж воно нарешті народиться. Сили нема безкінечно прислухатися та ловити рухи дитини в собі.

Анна ще раз важко зітхнула, поправила на грудях сорочку і щільніше закуталася в шаль. Хоч би розвиднилося швидше. У денній метушні час не так довго тягнеться, забуваєш ловити рухи дитини та й положів легше очікувати. Цікаво, коли нарешті світатиме? Після кави їй геть вивітрився з голови сон. Анна підійшла до вікна, відхилила штору й визирнула на вулицю. Зовсім темно. Дерев саду танули в густих сутінках, доріжка та клумба перед ганком виглядали нечіткими, розмитими, проте тепер ніч чомусь не лякала її. Навпаки, було в ній щось таке, що приваблювало, не дозволяло відвести погляд, манило, кликало до себе, не відпускало. Дивилася у ніч за вікном і ніби бачила минуле. Колись саме в отакій темряві саду стояла поряд з Адамом і почувалася такою щасливою, такою захищеною ним, до безтями коханою та бажаною. Нічого іншого їй не потребувала. Як бракує зараз цієї захищеності біля надійного і люблячого чоловіка, до чому в серці та до одуріння. Як гірко, що нічого відтоді не залишилося. Лише маленька дитинка в ній і спомини про щастя, яке зблиснуло яскравим променем, засліпило очі любов'ю, поманило обіцянкою залишитися надовго, але згасло так само миттєво, як і засвітилося. Анна важко зітхнула і ще раз сумно глянула у вікно. Понад усе на світі хотіла повернутися в минуле і знов опинитися поряд з Адамом: у затишку, в теплі його обіймів, у передчутті довгого родинного щастя, і щоб нічого не знати про неминучу смерть чи втрати.

Вона глянула у вікно. Воліла відволіктися від важких думок, заспокоїтися, повернути собі самовладання. Може, вийти на подвір'я і декілька хвилин постояти там, посеред дерев саду? Саме там, де такою щасливою була колись. Там, де вони з Адамом були разом. Хіба у тому є щось погане? Тим більше, що все одно заснути не вдається.

Вона замислено покрутила пальцями медальйон на шиї, тоді, ніби відганяючи сумні думки, рішуче підвела голову, підійшла до стільця з одягом і почала вдягатися. Натягнула на сорочку спеціальний корсет для вагітних, зверху прості полотняні спідниці, розправила чорні жалобні стрічки на них, дістала з шафи черевички на хутрі і, присівши на стільчик, заходила їх взувати. Насилу впоралася з цією простою роботою і ще раз важко зітхнула. Живіт не дозволяв ані нормально зігнутися, ані присісти навпочіпки, щоб зав'язати шнурівки на взутті, ані сидіти за столом так, щоб іжа не падала на коліна чи на живіт. Ледь не щодня доводиться затягувати корсет слабше і слідкувати, щоб він підтримував, а не перетискав живіт. Коли вдома, дедалі частіше взагалі не вдягає його, а це вкрай непристойно для жінки з гарного товариства. Добре, що ніхто, окрім домашніх, не бачить її у такому вигляді. Зовсім нечупарою стала.

Анна потягнулася за сукнею. Тканина ледь зашурхотіла під її пальцями і здалася надто холодною на дотик. Таки зимно сьогодні. Доведеться зверху на сукню вдягнути зимову накидку на хутрі. У ній точно не замерзне. Прогуляється трохи і відразу назад. Хоч би ніхто не побачив її і не зупинив. Зрештою, якщо не шуміти, ніхто з домашніх і не здогадається, що вона виходила з дому. Ще годин зо п'ять усі спатимуть.

Годинник у салоні пробив квадранс[15 - Квадранс - 15 хвилин (діал.).] на четверту і Анна рішуче зав'язала стрічки чорного капелюшка під підборіддям. Мучитися бездіяльністю не могла вже ані хвилини. Так втомилася від очікування пологів, що перестала їх боятися. А може, прогулянка допоможе пришвидшити пологи?

Вдягнувшись, Анна прихопила з собою свічник і прокралася в передпокій. Намагалася ступати якомога тихіше, щоб не скригнула жодна дошка підлоги. Вийшла в сіни, так само обережно причинила за собою вхідні двері й прослизнула на ганок. Густий дощ давно вшух, проте погода анітрохи не покращала. Навпаки, стало значно прохолодніше, а з неба сіявся справжній сніг з крупинками льоду. Наразі не надто рясний, проте до ранку він міг перетворитися на серйозний снігопад та накрити опале листя щільним білим накривалом. Невже зима розпочнеться раніше?

Анна поставила свічник на землю, невпевнено оперлася рукою на кам'яні поручні сходів і глянула в темряву подвір'я та саду. І чого вона у таку темінь та холод на прогулянку зібралася? Що це за таке дивне і непереборне бажання раптом на неї накопалося? Певно, це з тих дивних бажань, які жінка в тяжі навіть сама собі пояснити не годна. Майже не сумнівалася, що Адаму ця її ідея з нічною прогулянкою не сподобалася б. Зрештою, він взагалі не відпустив би її з дому посеред ночі. Ну, може, хіба сам погодився б її супроводжувати.

Тримаючись за поручні, Анна ступила декілька обережних кроків по сходах донизу. Зрештою, а що поганого, як вона подихає свіжим повітрям і відразу повернеться додому? Це її власний сад і прогулянка в ньому не загрожує жодною несподіванкою. Знала тут кожну стежку, камінчик та дерево, і була абсолютно впевнена у своїй безпеці. Напевно, після гуляння навіть дихатиметься і спатиметься значно краще. Адам теж не заперечував би проти такого. Завжди казав, що...

Раптом зрозумівши, що її думки недоречні, Анна скривила губи в гіркій посмішці. Яка тепер різниця, що сказав би Адам і чи схвалив би він її прогулянку? Чомусь ніяк не могла позбутися звички звіряти кожну свою дію та вчинок із його оцінкою. Так, ніби досі жила з ним одним життям, а не втратила його назавжди.

Анна ковзнула рукою у рукавичці по мокрому каменю поручнів і мимоволі відсмикнула руку, бо навіть крізь цупку лайкову рукавичку її пронизав холод твердої та вологої поверхні. Господи, моторошно ж як. Чого їй не сидиться вдома? Невже посеред саду і на тому місці, де вони з Адамом були щасливі, полегшає? Адам помер і нічого не повернеш, не переживеш наново, не зміниш. Так багато не збулося, не склалося, не здійснилося.

Хотіла торкнутися живота, проте рукавичка заважала, й Анна зняла її. Холоду не відчула, просто незахищеною долонею виразніше відчувалися рухи дитини в животі.

Анна ледь підняла чорну бумазейну спідницю, машинально ступила крок вперед, якимсь невдало поставила ногу на край сходинки і раптом посковзнулася на обледенілому камені... О Боже! Боже!

Анна гарячково спробувала вхопитися за поручень, потім за стовпець загороди, знову за поручень, заплуталася у важкій зимовій накидці – і зрозуміла, що остаточно втрачає точку опертя.

Злякано хитнувшись, Анна ступила мимовільний крок вперед, проте зачепилася підбором за нижні спідниці і з жахом зрозуміла, що не може втримати рівновагу.

Вона ще раз спробувала схопитися за поручень, звільнити черевичок, ногу, останнім відчайдушним зусиллям затриматися на верхній сходинці, але відчула, що летить шкереберть і не може зупинитися. О Боже! Боже, тільки не на живіт!

Розділ 5

Отямилася Анна від різкого болю в збитих колінах і в невдало підставленій для захисту від падіння руці. О Боже! Таки впала! А дитина? Її дитина! Як вона?

Важко опершись на збите коліно, Анна сіла на землю і злякано обмацала живіт. О, ні, дитина не рухається!

Анна з жахом притиснула обидві долоні до живота і за мить почула під пальцями поштовхи. О Господи, таки рухається! Тільки б минулося! Все що завгодно з нею самою, тільки аби все було добре з дитиною.

Анна спробувала підвестися, проте якось невдало повернулася і мимоволі скривилася від різкого болю у нозі. Так проїхалася колінами по сходах, що тепер не могла стати на ноги. Яким тільки дивом не впала на живіт? Чи, може, таки щось там пошкодило?

Намагаючись не застогнати від болю, Анна ледь закусилла губу, трохи підняла нижні спідниці й легенько торкнулася рукою живота. Не відчувала жодного натяку на гострий біль ані в животі, ані в крижах, лише розбите коліно дуже кривавило, а ще немов вогнем опекло збиту долоню, якою зачепила землю. Витерши спідницею кров з коліна, Анна спробувала роздивитися в темряві ушкоджену руку. Хоч би не зламала. Тільки поламаної руки бракувало в пологах, і тим паче, коли дитя народиться.

Вона обережно порухала пальцями. Та ні, здається, нічого серйозного. Навіть зап'ясток не вивихнула, лише долоню пошкодила.

Здоровою рукою Анна витягнула з кишені носовичок і туго обмотала ушкоджену долоню. Принаймні так кров не тектиме, а вдома перемотає руку старанніше.

Опершись на здорову руку, Анна незграбно підвелася із землі. Ні, це просто диво, що вона нічого серйозно собі не пошкодила. Так летіла, що досі дихання сперло і все в грудях болять. Анна знов торкнулася живота. Чи, може, з дитиною щось таки сталося? Гепнулася додолу з таких високих кам'яних сходів, що взагалі вбитися на смерть можна, не те що дитя в животі пошкодити. Щастя, що хоч головою не вдарилася і не знепритомніла, бо замерзла б тут під сходами. Он сніг не лише кружляє в повітрі, але й лягає на землю серпанком та навіть не тане. Мороз серйозно береться. Тому й сходи геть заледеніли після дощу. Шкода, що в темряві не помітила цього і почала спускатися. І чого її взагалі понесло у таку негоду на вулицю? Декілька хвилин Анна стояла, з тривогою прислухаючись до себе. Ні,

здається, окрім долоні та коліна нічого сильно не болить. Невже обійшлося? Господи, тільки б обійшлося! Намагаючись не посковзнутися ще раз на обледенілих сходинках, Анна міцно схопилася здоровою рукою за поручень й обережно піднялася по сходах на ганок. Почувалась ніби у жакливному сні й мало що тямила. Довкола темрява, холод, вітер сипле в очі колючим снігом, а вона чогось опинилася на вулиці. Так, ніби втрапила сюди в напівпритомному стані, а зараз намагається втямити, навіщо прийшла. Пороблено їй, чи що? Певно, в голові перекручується від того, що пологи ніяк не розпочинаються.

Зайшовши у будинок, Анна дошкутильгала до спальні, засвітила свічку, поставивши свічник ближче до краю столу, і важко опустила в крісло. Божевілля якесь.

Якийсь час вона з тривогою прислухалася до себе, тоді відкинула спідниці вгору і спробувала роздивитися збиті коліна уважніше. Жалюгідне видовище. Навіть панчохи розірвала ледь не на клапті.

Анна обережно стягнула панчохи, кинула біля крісла на землю і знову нахилила голову, щоб роздивитися коліна. Кров струмочком текла по її ногах і геть зіпсувала нижні спідниці. Треба швидше змити бруд та кров, бо позаяпуге тут усе. Та й нога запалиться від бруду. Так сильно примнулася колінами об землю, тепер довго заживатимуть. А рука?

Анна розмотала долоню і наблизилася руку до свічки. Теж неперевершено виглядає: шкіру здерла і синці добрячі будуть. Купа клопоту перед пологами.

Підвівшись з крісла, Анна важко зітхнула, підійшла до масивної шафи при стіні й дістала з нижньої полицки рушник та шматок білого полотна. Притискаючи все це до себе та припадаючи на ушкоджену ногу, підійшла до столика в дальньому закутку кімнати. Розгублено глянула на миску і збанок з водою, які там стояли, тоді підвела голову. Як їй взагалі спало на думку кудись іти посеред ночі? Неймовірна дурість!

Вона глянула на своє відображення в дзеркалі, поклала рушник та полотно на край столика і потягнулася до дзбанка з водою, проте взяти його в руки не встигла. Раптом відчула, як по ногах щось потекло, і обмерла. Невже кров бухнула? Але звідки її так багато? Не з розбитих же колін? Дитина! Щось таки пошкодила там при падінні!

Анна злякано провела рукою по нозі знизу догори, піднесла тремтячу долоню до світла свічки. Ні, це не кров. Це щось прозоре. Води відійшли, чи що? Так було й першого разу, проте тоді вони відійшли не відразу, а коли боліло немилосердно і до народження Елі залишалося, може, з півгодини.

Анна оглянула освітлену свічкою руку, перевела погляд на своє відображення у дзеркалі. Дивилася на себе розширеними від жаху очима і зблідла так, що сама себе злякалася. О Господи, що ж тепер буде? А якщо кровотеча всередині?

Анна прислухалася до себе. Ні, у животі нічого не болить, лише якось недобре стало. Чому ж відійшли води?

Вона ще раз занепокоєно прислухалася до себе. Якщо розпочинаються пологи, то чому нема переймів? Це нормально? Що це взагалі таке? Навіть живіт якось враз опустився. А дитина? Що з дитиною? Вона жива? Може, вмерла там?

Анна похапцем послабила шнурування корсету і ще раз торкнулася руками живота. Взагалі нічого не болить, але рухів дитини теж чомусь не чути! Невже немовля забилося надто сильно і вмерло там у ній? Що ж тепер буде?

Ноги її не тримали, тож Анна обіперлася рукою на столик при стіні. Дурні, які ж дурні думки лізуть у голову. Вона сильна, молода, здорова жінка. Подумаєш, впала! Хіба інші жінки ніколи не падають? Дитя ж захищене в животі від усіляких ударів та несподіванок. Чи не захищене?

Анна запустила пальці в розтріпане волосся. А якщо воно там таки забилося всередині? Померло і...

Вона насилу стримала у собі розпачливий стогін. Треба негайно кликати на допомогу. Будити прислугу. Сказати, щоб привели повитуху. Покликали Терезу. Нехай рятують дитину! Може, ще не пізно! Взагалі хоч щось роблять!

Схопивши зі столика рушник, Анна сяк-так повитирала ноги і, важко ступаючи на ушкоджену ногу, вийшла з кімнати. Намагалася в темряві не перечепитися об щось, проте вже за хвилину таки заплуталася в килимі при сходах і ледь не впала. Трохи стишила крок, тоді й зовсім зупинилася. Ні, так не можна. Хіба паніка допоможе?

Анна прислухалася до себе. О, здається, дитя штовхнулось. А он ще раз. І ще. Нічого страшного не сталося. Слава Богу!

Полегшено видихнувши, Анна на мить заплющила очі. Ні, треба негайно заспокоїтися. Кровотечі нема і дитя знов штовхається доволі сильно. Дитина жива і все більш-менш нормально. Переймів наразі нема, але вони обов'язково мусять розпочатися. Напевно, є якісь ліки чи зілля на те, щоб дитя почало просуватися. Треба порадитися з кимось досвідченішим. З повитухою, наприклад, чи з лікарем. Але насамперед варто покликати Терезу. Мабуть, саме падіння спровокувало те, що відійшли води. Все в руках Божих, але... Трохи все ж таки й у її власних теж.

Глибше вдихнувши повітря, Анна відступила від стіни, навпомацки пройшла декілька кроків темним коридором, перейшла до приміщення для челяді і штовхнула двері до кімнати покоївки. На мить зупинилася, щоб трохи опанувати себе та при звичаїтися до півтемряви, тоді рішуче підійшла до ліжка, на якому спала покоївка.

– Касю, чуєш? Вставай... – Намагаючись не налякати покоївку, Анна стишила голос і обережно торкнулася долонею її плеча. – Треба лікаря чи повитуху привести. Я щойно впала і в мене відійшли води. Вставай. Чуєш?

Спершу покоївка не реагувала, але за кілька хвилин таки почала подавати ознаки життя, ворухитися, щось говорити крізь сон, потім раптом широко розплющила очі, різко сіла на ліжку і втупилася в темряву затуманим поглядом.

– Пані? Ви? Що сі стало? Пані народжує? Так? Анна заперечно хитнула головою.

– Ні, Касю, ще не народжую. Але я щойно впала.

– О, Єзус-Марія! – Покоївка на мить заціпеніла, тоді аж сплеснула долонями. – Та де ж ви, пані, могли впасти посеред ночі? З ліжка?

– Та якого там ліжка, Касю? Я на вулицю виходила, але послизнулася на сходах при ганку і впала донизу. На вулиці все заледеніло.

– О, Матка Боска, а пощо пані взагалі на вулицю пішли? – Зі сну покоївка ніяк не могла второпати, що відбувається і чого від неї хочуть. – Йой, пані. Ніч надворі, а пані не спиться. Вона спробувала відшукати на накаслику свічник, щоб засвітити свічку, але скинула на землю горнятко та миску, які там стояли, і завмерла, так само спантеличено вдивляючись в обличчя Анни.

– Йой, пані... Чого ж вам не спиться? Раптом Анна відчула спазм у животі.

– О Матка Боска, Касю! А тобі не все одно, чого мені не спиться? Ліпше вставай і біжи за лікарем.

Злякано глянувши на господиню, покоївка похапцем відкинула перину, підвелася і знову зашурхотіла чимось на накаслику.

– Я зараз, пані... зараз... Бігме вже біжу!.. Де ж та свічка? Як лягала спати, бігме-м тут була біля мене. Я ж гасила її.

Анна сама намацала свічку на накаслику.

– Та тут вона... Тут... Швидко вдягайся, я сама запалю свічку. І приведи мені Терезу. Потім біжи по лікаря. Але якщо раптом така біда, що лікаря на місці не буде, то веді повитуху.

– Так, пані, так... Тільки темно дуже... Ніц не бачу.

Десь із третьої спроби таки запаливши свічку, Анна знов озирнулася на покоївку.

– Маеш світло. Вдягайся тепер... Ще Зоню мені поклич і води гарячої з кухні принеси в мій pokій. Але в тій хвили, а не через квадранс часу. Бо вроджу тут без допомоги. Ти приймеш дитину?

– Боже збав. Я не вмію.

– То біжи за тими, хто вміє.

Кася спантеличено глянула на господиню.

– Пані, я вбратися мушу. Мені ж надвір йти. Он який вітер свище. Ще перестуджуся там.

Анна сердито зиркнула на покоївку, яка ніяк не могла втрапити рукою у рукав сукні, а потрапивши, заходила ся шукати десь під ліжком чоботи, тоді облишила їх, так і не взувши, та почала закутуватися в теплу хустку.

– О Боже ж мій милий, Касю, і чого ж ти, дівчино, гуздраєшся?[16 – Гуздратися – баритися, гаяти час (діал.)] Слухай мене уважно: я Зоню сама покличу, і води сама принесу. Зараз ліпше вдягайся і бігом мені по лікаря. Одна нога тут, друга там. Не треба повторити ще раз? Зрозуміла?

– Та зрозуміла я, пані, – Кася ображено насупилася. – Що там розуміти. Бігме, пані, так до мене балакаєте, ніби я дитина мала. Це Юльця, яку пані спочатку на мое місце брати хтіли, така оферма,[17 – Оферма – незграба (діал.)] і така...

– Слухай, Касю, – Анна рішуче обірвала покоївку на півслові, – я тебе зараз слухати не маю ані настрою, ані часу. Вдягайся швидко і бігом марш робити те, що я сказала. Все. Не зробиш у тій хвили, то підеш шукати собі іншої господині. Намагаючись зберігати самовладання, Анна, шкутильгаючи, вийшла з кімнати. Від хвилювання нею починало трусити, проте виказувати

слабкість перед прислугою вона не могла, а тому не лише розправила плечі, але й кожен свій рух намагалася контролювати. Ще бракувало остаточно втратити авторитет серед челяді. І без того її тепер не надто боятися. Зі смертю Адама якось непомітно порозпускались усі. Ось нехай тільки дитя народиться, і в домі знову будуть такі ж порядки, як при Адамі. Вона про це потурбується.

Анна важко оперлася на стіну плечима, ледь торкнулася рукою живота і скривила губи у гіркій посмішці. Якщо, звичайно, з тією дитиною не станеться чогось несподіваного, бо тоді байдуже, як поводитиметься прислуга і що відбуватиметься довкола. Не відчувала ані натяку на перейми. А якщо перейми взагалі не розпочнуться?

Анна вже вкотре прислухалася до себе, вловила слабкий порух дитини в животі й примусила себе відступити від стіни. Чого вона взагалі панікує? Дитя живе і незабаром народиться. Нерозумно думати про погане, коли нічого жакливого не сталося. Недобрими думками можна прикликати біду на свою голову. Всі ж знають, що завжди стається саме те, чого найдужче боїшся. То ж чи варто боятися? Що б сказав на таке Адам? Це ж його дитина зараз у ній, його рід, його продовження, а вона подумки перекреслює все це у собі. Ні, так не можна. Треба вірити у хороше, не думати про трагічне і народити здорову дитину. Інакше навіщо Бог подарував їй саме таке складне кохання і таку важку долю? Чому дозволив виносити цю дитину? Чому зараз уберіг від найгіршого? Кровотечі ж нема, вона жива і дитя у ній теж живе. Рухається, як завжди. Та й всередині нічого не болить. Отже, вона таки в Божій опіці. Нічого не трапляється просто так. Знала це достеменно.

Анна обережно поклала руку на живіт, завмерла і подумки звернулася з молитвою до неба. Вже давно нічого так палко не просила, як того, щоб зараз їхне з Адамом дитя щасливо і легко прийшло в цей світ.

Помолившись, Анна перехрестилася і вже хотіла йти, проте ще на мить затрималася, розщепнула два верхні гудзички на сукні й витягнула зі споду маленький хрестик на простому ланцюжку. Носила цей хрестик від народження. Був подарунком від батька та мами, а тому означав для неї так само багато, як зараз медальйон з портретом Адама. З ним завжди було спокійніше і затишніше. З ним вона завжди в опіці Бога.

Анна міцно стиснула хрестик у долоні, нахилилася, торкнулася його губами і прошепотіла: «Присягаюся, якщо дитина народиться живою та здоровою, то обов'язково помолюся у Сокалі перед чудотворною іконою Матері Божої Утішительки[18 – Ікона Діви Марії Утішительки – чудодійний образ, написаний 1400 року Яном Венжиком. Завдяки образу Сокаль став одним із найважливіших місць для паломництва на східних землях Речі Посполитої. Під час пожежі 1843 року образ згорів, а його копія, намальована львівським художником Яном Машковським, наново освячена 7 вересня 1848 року. Нині чудотворна ікона знаходиться в польському місті Грубешів у костелі св. Станіслава Костки.] і пожертвую їй щедрий дар. Амінь».

Розділ 6

Розбудивши Зоню, Анна повернулася до своєї кімнати. Тепер почувалася значно спокійнішою. Ситуація, коли від тебе хоч щось залежить (а її ситуація була саме такою), – це ще далеко не безнадія і не безвихідь. Лише смерть фатальна, а боротьба завжди несе у собі сподівання на краще.

Підступивши до дзеркала, Анна глянула на своє відображення. Забруднила обличчя болотом та кров'ю і навіть не побачила цього. Добре, що зараз темно, бо перелякала б усіх домашніх до півсмерті. І без того Зоня, почувши про падіння, зірвалася на рівні ноги, миттєво вдягнулася і відразу побігла по Терезу. Навіть воду не поставила гріти, а звечора ж усю гарячу використали.

Сяк-так відмивши кров та болото з обличчя холодною водою, Анна присіла на розстелену постіль. Не цілком чітко уявляла, що мала б зараз робити, проте розуміла, що сидіти склавши руки теж не повинна. Може, походити? Кажуть, від ходіння перейми розпочинаються швидше.

Вона невпевнено підвелася на ноги і ступила кілька обережних кроків. Ніби нічого. Навіть збита нога не надто болить. Треба наразі глянути, як там малі. Якщо прокинулися, то треба їх заспокоїти. Добре, якби все ж таки спали. Не треба їм чути і бачити того, що зараз має відбуватися. Зрештою, якщо їх досі нема тут, то, певно, й не прокинулися. Діти сплять міцно. Та й кімнати їхні трохи на віддалі від її спальні.

Анна вийшла до передпокою, проте до сходів не дошкутильгала, майже відразу низ живота схопило спазмом і віддунило у крижах. Перейми?

Ледь припадаючи на ушкоджену ногу, Анна повернулася до спальні, ще трохи походила і знову прислухалася до себе. Боліло не сильно, проте доволі виразно. Здається, це вже справжні перейми. Пам'ятала той біль ще з минулого разу і знала, що незабаром притискатиме доволі жорстко. Але нехай! Тільки б не припинялося, і щоб нічого там всередині не пошкодилось від падіння. Все інше якось витримає.

Анна підійшла до вікна, відхилила штору і з тривогою вдивилася в темряву подвір'я. Де ж той лікар чи повитуха? Прийшли б уже і сказали, що все нормально. Ще й на вулиці темно, незатишно і нічого не видно. Лише вітер кидає у шибку сніговою крупкою та починає вистуджувати покій. Господи, та що ж це таке? Де ж той лікар?

Анна на мить притиснулася чолом до холодної шибки. Її раптом охопив гострий жаль до самої себе. Адам міг би бути з нею, а вона зараз сама, і не знати, що буде в пологах з нею та їхньою дитиною. Чому ж так скупі відпущено їй жіночого щастя? Чому так швидко все минулося? Якби Адам був живий, то зараз притулилася б до нього, відчула б його тепло, захист, надійність, і все б у них було добре. І появі дитини Адам радів би разом з нею, а не лежав би, як тепер, у мерзлій землі на цвинтарі.

Відчуваючи, що зараз розплачеться, Анна рішуче витерла сльози тильним боком долоні. Ні, не можна плакати. Скажуть, що вона слабка та нерозважна і що зовсім не думає про дитину, а лише себе шкодує. А про те, як гірко народжувати дитя, коли чоловік помер, ніхто й не згадає. Говоритимуть, що вона не одна така вдова на світі і що тисячі жінок мають значно гіршу долю, аніж її.

Анна знову витерла очі й глянула в простір темного саду за вікном. Може, вони й праві. У кожного свій хрест, і треба вміти гідно його нести.

Відійшовши від вікна, Анна почала готувати речі до пологів, але, почувши шум на подвір'ї, все облишила і з тривогою прислухалась. Гримнули вхідні двері, перемовилися між собою покоївка з куховаркою, Зоню про щось запитала Тереза. Дивно. І покоївка повернулася, і сестра Адама теж тут, але чомусь не чути, щоби з ними прийшов хтось чужий. Невже не привели ані повитуху, ані лікаря? Ні, це просто неймовірно! З кожною хвилиною біль дужчає, а вони нікого не привели. Не дай Боже, знову без допомоги народжувати доведеться.

– Анно, що ж ти твориш? – Стрімко ввірвавшись у кімнату, Тереза занепокоєно озирнула невістку з ніг до голови. – Геть чисто звар'ювала?[19 – Звар'ювати – збожеволіти (діал.).] Мало тобі проблем, так ти ще й надумала посеред ночі пригод собі шукати! Що тобі на вулиці треба було?

Анна розпачливо глянула на сестру Адама.

– Так хто ж знав, що я зі сходів впаду. Тепер от...

– Та розказали вже мені. Дуже забилася? Нема кровотечі? – Тереза з тривогою озирнула заляпану кров'ю спідницю Анни, тоді перевела погляд на її живіт. – Дитя хоч рухається? Нічого не пошкодила собі чи дитині?

– Та ніби нічого. Рухається. – Анна прислухалася до себе. – Але пологи щось надто стрімко починаються. Відразу так сильно болять, що терпіти важко. Думала, ви лікаря чи повитуху приведете. Невже знов нікого не застали?

– Уяви! Але не переживай, зараз інший лікар прийде. – Тереза підійшла до Анни ближче. – Моя покоївка побігла по нього. З хвилини на хвилину приведе. Наразі перевдягнися. Вся спідниця в болоті та крові. Де в тебе чиста білизна? У цій шафі?

Тереза швиденько подіставала все необхідне, допомогла Анні перевдягнутися в чисте і наказала кухарці нагріти води, а покоївці перестелити постіль. Сама заходилася вибирати речі для пологів та складати на невеличкий столик при ліжку. Час від часу кидала занепокоєний погляд на Анну, яка тепер не лише ходила кімнатою, припадаючи на ушкоджену ногу, але й дедалі виразніше мучилася від болю в животі й хапалася за стіну, меблі та закусувала губи у нападі болючих спазмів.

– Як відчуваєшся? Ще можеш терпіти? Не вродиш у тій хвилині?

– Не мала б... – Ледь прикусивши губи, Анна з острахом прислухалася до себе. – Але здалось би глянути, що там. Якось підозріло сильно тисне донизу. І болять так, ніби ножем вдарили. Недобре все це.

Тереза скрушно зітхнула, підійшла до вікна і, відхиливши важку штору, визирнула на вулицю.

– Сказала покоївці, щоб негайно вела сюди лікаря. Зможеш іще трохи потерпіти?

– Хіба я знаю... Напевно, зможу... – Анна зупинилася. – О, згадала... Ви там скажіть, щоб глянули, чи Люцина, Еля і Яся сплять. Не треба їм дивитися. Ще налякаються.

– Сказала вже. За ними приглянуть і заспокоять, якщо прокинуться.

– Добре, бо хоч вони дівчатка, але не треба, щоб...

Раптом Анна вчепилася рукою в бильце крісла і зігнулася у різкому нападі болю.

– Ні, не зможу чекати... Починається... О Боже ж милий, як сильно заболіло... Минулого разу так сильно не боліло! О!

Тереза занепокоєно подивилася на Анну і спохмурніла.

– Добре було б протриматися ще хоча б квадранс часу. Зможеш?

– Хіба я знаю. Води відійшли ще дві години тому. Щось не так! Розумієте, щось не так! О Боже...

Анна хапнула повітря ротом і розпачливо обхопила живіт руками.

– А якщо я зараз народжу? Воно ж задушиться там! Так швидко не можна народжувати! Я вмру, і дитина не виживе! Ой, воно...

Вмить оцінивши ситуацію, Тереза підхопила Анну під руку і ледь не силоміць потягнула до ліжка.

– Нічого воно не задушиться і ніхто не вмере... Лягай на бік і спробуй розслабитися. Бракувало, щоб дитину тут мені зараз вродила ось так алярмово.[20 – Алярм – сигнал тривоги (діал.).] Заспокойся. Чуеш, що кажу? Не смій мені навіть думати про недобре. Все у тебе нормально. Мусиш народити цю дитину. Зрозуміла?

Тереза з тривогою подивилася на Анну, яка злякано зіщулилася на краечку ліжка, нахилилася до неї і швидко відгорнула її сорочку вгору.

– Подивлюся, що там у тебе діється. Нічого ще не зрозуміло. Зараз вирішимо, що нам з тобою робити. Прості дівки в полі народжують, а ти тут в теплі та з вигодами! Все буде добре. Чого наперед панікуєш?

Міцно зціпивши зуби, Анна на мить приглушила в собі стогін, тоді не втрималася і таки застогнала.

– Бо болить... Дуже сильно болить... Та що там вирішувати... Так болить і так тисне донизу, що аж пече... О Матка Боска, я не зможу народити дитину! Не рухайте... Мені боляче!

– Ну, і чого ж ти так кричиш? – спохмурнівши ще дужче, Тереза підвелася і накинула на ноги Анни ковдру. – Кровотечі нема. Тільки сама себе і мене настрашила. Ляж собі ось так помаленьку на бік і заспокойся. Зараз ще раз пошлю когось по допомогу. Ще маємо час. Принаймні з півгодини.

– Думаєте? – Анна приглушено застогнала від ще одного гострого нападу спазмів, проте спробувала опанувати себе. – Може, ця дитина просто дуже велика, тому й болить сильніше... Я терпітиму... Ой!

Тереза якось непевно хитнула головою.

– Може, й велика... Побачимо. Зараз ти ліпше не вставай і не ходи по покою. Полеж собі спокійно, а я пошлю когось по іншу повитуху. Знаю тут одну. Мешкає поряд. Приходила до моєї покоївки якось... Була одна проблема, то вона дала раду. Не чула, щоправда, щоб її приводили до когось з доброго товариства, але менше з тим. Зараз і така згодиться.

Розділ 7

Залишившись у спальні сама, Анна міцно закусила краєчок подушки, і, коли нахлинула нова хвиля болю та спазмів, спробувала не кричати. Насилу стрималася. Так нестерпно боліло, що не могла спокійно лежати, і шосили вперлася ногами в бильце ліжка. Та що ж воно так сильно болить? Аж в очах темно. Господи, невже це ніколи не закінчиться?

Обхопивши живіт рукою, Анна приглушено застогнала. Ще й Тереза ніби навмисно десь запропастилася. Господи, що ж воно так тисне донизу? Ще народить зараз.

Міцніше закусивши край подушки, Анна заледве перетерпіла черговий напад спазмів, а коли відпустило, знесилено відкинулася навznak. Це вже не просто перейми, а дитина ось-ось з'явиться на світ. Якесь нещастя на її голову. Щойно надходить час народжувати, то обов'язково всі лікарі та повитухи десь шезають. Не приведи Господи, ще дитя почне народжуватися з наступною хвилиною спазмів, а прийняти нікому. А якщо дитина обвита пуповиною? Що тоді?

Анна з тугою глянула у вікно, де на небі потроху займався світанок. Якщо з дитинкою станеться щось погане, нізащо не подарує собі того, що так нерозважно повелася сьогодні, що пішла надвір і впала.

Тримаючись руками за живіт, Анна спробувала сісти. Посунулася трохи і перенесла вагу тіла на ноги. Ніби нічого. Відпустило трохи. Сильно не болять. Треба покликати Терезу. Нехай сама пологи приймає. Нічого не станеться. Елю ж прийняла. А тут законна дитина Адама народжується. Мусить допомогти.

Обережно підвівшись на ноги, Анна трохи постояла, насторожено прислухаючись до себе, тоді ступила кілька несміливих кроків. Навіть взялася за клямку, щоб відчинити двері, проте раптово тіло пронизала гостра хвиля болю – і Анна мимоволі випустила з руки клямку та вхопилася за стіну. Боже, як сильно заболіло. Аж дух забило. Ніби хтось вивернув усе всередині. Біль був сильним, несподіваним та різким, цілком спаралізував думки, забрав орієнтацію і не дозволяв рухатися декілька довгих хвилин.

– О Матка Боска, як болять, – не в змозі втриматись на ногах, Анна вклякнула на землю, проте якимось невдало оперлася на ушкоджене коліно і приглушено застогнала, бо тіло одночасно з болем у коліні скрутив новий ще дужчий спазм болю в животі. – Та що ж воно таке! Терезо! Терезо! Ходіть сюди! Намагаючись підвестись на ноги, Анна декілька разів ковзнула долонею по жорсткому ворсі килима, спробувала схопитися за край, проте не змогла знайти точку оперття, лише від того, що занадто сильно вчепилася в килим, почали дужче кровити збиті пальці та долоня.

– О Господи, та де ж всі поділися в цій хаті? – Анна обхопила живіт скривавленими долонями. – Терезо! Я вже не можу терпіти! Терезо! Ох!

Незграбно перевернувшись навznak, Анна лягла на підлогу і перевела подих, а потім, долаючи біль, посунулася вгору і важко оперлася плечима на стіну. Біль та тиск внизу живота не відпускали, навпаки, щосекунди дужчали та ставали нестерпними. А якщо дитина саме зараз з'явиться на світ? Що з нею робити? Як допомогти?

– Терезо! Терезо! – обхопивши живіт руками, Анна вперлася п'ятками в підлогу і спробувала дихати рівніше. – Терезо, я вже не можу терпіти! Ох! Терезо...

Анна перечекала хвилю болю і важко перевела подих. Та що ж воно за нещастя таке? Чого ж воно так тисне там внизу? Дитя сунеться занадто швидко. Ще народиться зараз.

– Та дідько вас всіх візьми! Терезо, Зоню! Йдіть сюди! Воно народжується!

Анна відкинула спідниці вгору і почала налякано обмацувати живіт руками. Твердий, як камінь. Дитя таки виходить.

– Терезо! Терезо... – з жахом дивлячись на те, як під її долонею дедалі дужче напружується живіт, Анна раптом закричала від нового ще гострішого нападу болю. – Терезо, я... вже... не можу... Терезо!

Відчинені двері на мить заховали від Анни тих, хто заходив, але майже відразу вона побачила над собою схилені обличчя Терези та повитухи і полегшено зітхнула.

– Ну, нарешті, я вже подумала, що... – вона спробувала ще щось сказати, проте не встигла. На неї накотилася потужна хвиля болю, і Анна остаточно втратила орієнтацію в просторі та подіях. Тепер не лише голосно стогнала, але й цілком ясно відчувала, що дитина справді ось-ось народиться.

Тереза злякано присіла біля Анни на підлогу.

– Що ж ти робиш? Зачекай. Я повитуху зустрічала на подвір'ї. Нащо ти взагалі встала з ліжка? Я ж казала тобі лежати. Тепер на підлозі дитину приймати, чи що?

– Я тут народжуватиму... Не рухайте мене. Боляче... Дуже!

Відчуваючи, як слабшає потуга, Анна в напівзабутті заплющила очі. Яка різниця, де вона народить дитину, на підлозі чи в ліжку? Що Тереза взагалі від неї хоче? Господи, нехай усе це нарешті закінчиться.

Майже нічого не сприймала у зовнішньому світі. Лише відчула, як їй підсунули подушку під плечі, тоді розплющила очі й побачила, як Тереза та повитуха розстеляють довкола неї чисті простирадла та рушники. Ще за хвилину вони допомогли влягтися зручніше, щось почали робити з нею і врешті дали ковтнути якесь зілля. Корилася без жодних роздумів. Все відбувалося ніби у напівсні й немов не з нею.

Коли біль нарешті відступив, Анна розгублено глянула на жінок, які поводитися так спокійно й зосереджено, ніби нічого страшного не діялося. Може, й справді все минеться добре і їй не варто боятися?

Тереза півголосом перемовилася з повитухою, гукнула Зоню та звеліла тій принести до спальні води. Ще поговорила з повитухою, тоді повернулася до Анни.

– Мусиш слухатися і не панікувати. – Вона торкнулася теплою долонею передпліччя невістки. – Я зараз посиджу тут біля тебе. Якщо хочеш, можеш тримати мене за руку.

Тривоги в голосі Терези Анна не вловила і трохи розслабилася. Може, й справді все буде добре. Тільки відчуття дивні. Світ іде обертом, тяжка хвиля накочується на голову, важко дихати, а в вухах дивний дзвін, і ніби темна пелена опускається на очі.

Анна ледь стиснула руку сестри Адама і на декілька хвилин заплющила очі. У якийсь момент її охопила сонливість та апатія. Стало майже байдуже, майже добре, в голові згасали думки, а реальний світ почав кудись віддалятися і втрачати барви.

– Пані, що ви тут собі надумали? – повитуха затормошила Анну за плече і раптом хлюпнула холодною водою в обличчя. – Не млійте тут нам. Як дитя вродити думаєте?

Анна злякано розплющила очі. Мить майже нічого не розуміла, тоді глибше хапнула ротом повітря.

– Я не млію... Так щось мені... – Вона перевела погляд на Терезу, тоді знову глянула на повитуху. – Я не розроджуся?

– О, маеш! – Повитуха аж сплеснула руками. – Щось таке пані собі дурне вигадали. Дитя онде почало проситися на світ, а ви таке кажете. Як то не розродитеся? Голову дитини вже бачу.

– Це добре, – Анна слабо усміхнулася. – Зле тільки мені щось... трохи.

– Ще недовго, пані. Мусите потерпіти. Як почне пані тиснути, то вже тужитися можете. Чулисьте, пані, що кажу?

Знов поринувши в напівзабуття, Анна не відреагувала на запитання повитухи. Єдине, чого зараз гостро хотілося – щоб усе це якомога швидше завершилося, щоб більше не боліло і щоб дитя народилося живе та здорове.

Відчувши наближення чергової перейми, Анна раптом здригнулася, як від різкого поштовху, широко розплющила очі й гарячково стиснула руку Терези.

– Воно знов тисне... І болить знов. Сильно так.

– Мусить боліти. Ну, помагай дитині... Постарайся трохи, – Тереза ще нижче нахилилася над Анною. Мить помовчала, забрала з її обличчя пасмо розтріпаного волосся і легенько погладила по щоці. – Не бійся, хороша моя. Все буде добре... Слухайся тільки.

– Але... я... я... Терезо. Ой, я вже... не можу.

Від напруження темніло в очах, і Анна міцніше вчепилася в руку Терези. Та коли ж це нарешті завершиться? Закусивши до крові губи, вона нахилилася вперед і спробувала проштовхнути дитину назовні. Заболіло так, що втратила самовладання і голосно закричала.

– Та що ж ви, пані, так кострубато тужитеся! – насилу втримавши ситуацію під контролем, повитуха невдоволено зиркнула на Анну. – Ще дитя пошкодите! Пощо аж так спішитися?... Як на алярм...

Вона ще нижче схилилася над Анною і знов спробувала допомогти.

– За пані ж ніхто не женеться... Ще порветися тут мені... Воно пані треба? Поволечки... Відпочиньте собі трохи. Зараз знов попроситься.

Відкинувшись навznak, Анна спробувала дихати рівніше, проте відчула повернення потуги й застогнала від гострого нападу болю.

– А от зараз пані мусить постаратися, – повитуха ледь притримала Анну. – Але легенько так мені... Поволечки... Допіру ледь не нашкодили собі. Воно пані треба? Ще дитину скалічите. Намагаючись слухати, що кажуть, Анна знов закричала від болю, проте відразу міцно зціпила зуби і, відірвавши голову від подушки, спробувала вигнати дитину назовні. Відчувала, що дійшла до межі, і знов запанікувала. Господи, та коли ж те дитя нарешті вродиться? Сили нема.

– Тереза! Руку! Швидко! Мені треба!

Анна так міцно стиснула руку Терези, аж та скривилася від болю, проте руку від невістки не забрала. І далі обережно підтримувала ту під плечі вільною рукою і пошепки заспокоювала.

- Все, Анно, все! Ще трохи - і народиться. Не панікуй головне.

Знов голосно закричавши, Анна відразу замовкла. Залишки самовладання та розсудливих думок примушували її слухатись того, що наказує повитуха, але десь у глибині свідомості нарастив такий шалений відчай, що хотілося не кричати, а голосити. Втекти б від усього цього світ за очі, і гори воно все ясним полум'ям.

Анна закусила губи. Потуги тепер йшли майже без перерви, і якби не чіткі окрики повитухи та рука Терези, яку Анна міцно стискала, то взагалі перестала б володіти собою.

- О Боже, Терезо, я вже... не можу... Ой, мамо... воно...

Раптом Анна відчула, що дитя вислизає назовні і замовкла, а потім на цілу страшну мить світ перед її очима пішов обертом, обвалився уламками на голову і не дозволив сприймати те, що розгорталося перед її очима як дійсність.

- О Боже, Терезо, що це таке?!

Дитя не плакало і не ворушилося. Лежало поміж ніг Анни маленьким скривавленим тільцем, а кругом шиї в дитини затягнулася в петлю пуповина.

Затиснувши рот долонею, Анна з жахом перевела погляд на повитуху, потім на Терезу, знову глянула на новонароджену скулену дитину поміж своїх ніг і вже не змогла відвести від неї погляду. Реальність і увесь трагізм ситуації ще не цілком ясно доходили до її свідомості, проте передчуття непоправного вже знерухомлювали тіло так, що Анна не могла ані кричати, ані ворушитися. Лише гостро відчула, як темрява довкола стає задущливою, страшною, зовсім безпросвітною. Дитя не дихало і не рухалося. Воно було мертве.

Розділ 8

Не роздумуючи ані секунди, повитуха підхопила дитину на руки, швидким рухом звільнила шию від пуповини, перевернула немовля донизу головою, ляснула раз, тоді ще раз, підняла вгору, повернула вниз, ляснула знов - і за мить дитя крутнуло голівкою, хаотично замахало ручками та ніжками і голосно заплакало.

Дивлячись на все це широко розплющеними очима, Анна й слова сказати не встигла, як повитуха одним швидким рухом поклала їй дитину на груди.

- З Божою поміччю маєте сина, пані... Гарний хлопчик. Ніц йому не бракує... Пуповина не моцно обмоталася... Закричав... Зо три дні ще слабким буде, а затим все минеться. Най росте здоровим на втіху пані та людям.

Підтримуючи тремтячою рукою мокре і тепле тільки дитини біля своїх грудей, Анна ошелешено дивилася довкола, а тоді обхопила дитя обома руками та жадібно притулила до себе. Син! Живий! Боже милосердний, він живий! Хлопчик. Рухається, плаче, дихає. Її з Адамом син. Нарешті народився.

Анна ще раз пожадливо охопила поглядом новонароджене дитя. Розчепірені тоненькі пальчики дрижать і поривчасто рухаються в такт голосному

немовлячому крику, широко розтулений ротик, мокре темне волоссячко, маленький приплюснутий носик, безладні рухи крихітних ніжок, напнутий животик. Ще не відрізана пуповина звивається і досі поєднує її з сином.

Тремтячими пальцями Анна торкнулася ручки дитини, і коли мацьопкі[21 - Мацьопкі - маленькі (діал.)] пальчики стиснули її палець, раптом голосно схлипнула та розплакалася. Син! Її маленький син. Їхня з Адамом спільна дитина. Все б віддала, тільки б Адам зараз був поряд.

Сильніше опершись плечима на стіну, Анна нахилилася і торкнулася губами теплої голівки сина, провела долонею вздовж маленького мокрого тільця і аж задихнулася від захвату. Любила, до безтями любила це вистраждане і кохане дитя. Любила та почувалася так, ніби Адам був поряд з нею, і це лише питання часу, щоб він прийшов і побачив сина. Напевно, він зараз дивиться на неї та сина з неба.

- Бачиш, який гарний хлопчик у тебе народився? - Тереза огорнула дитину зверху теплою пелюшкою й усміхнулася. - Адам завжди боявся, щоб ти ще раз народжувала, але я знаю, що він все одно хотів від тебе сина.

Підвівши голову, Анна розгублено глянула Терезі в очі, заперечно хитнула головою.

- Адам мені ніколи такого не казав. Завжди говорив, що четверо дітей йому достатньо.

Тереза слабо усміхнулася.

- Адам завжди був потайним. Лише раз обмовився в розмові зі мною, що хотів би сина. Один спадкоємець для фамілії - то замало. - Тереза ледь відхилила пелюшку від личка дитини й уважно придивилася до немовляти. - На Адама схожий. Має його чоло, підборіддя, ніс, брови.

Вона ще раз глянула на малого.

- Гарний хлопчик. Не придушений навіть, - вона перевела погляд на повитуху. - Врятували нам дитину. Матимете втричі більшу платню, ніж домовлялися.

Задоволено всміхнувшись, повитуха ствердно кивнула.

- Років з двадцять тим на хліб заробляю, то трохи розуміюся на тому, що роблю... Та й молода пані постаралися. Хлопець великий, а пані худенька і мало сили має... Але нічого, ще трохи - і відпочинете собі. - Вона підняла немовля з пелюшкою на руки, ще декілька хвилин потримала так, щоб дитя опинилося трохи внизу, тоді вміло перев'язала та перерізала пуповину і передала хлопчика Терезі. - Потримайте, пані. Мушу пригланути, щоб і з молодю пані все добре було.

Прослідкувавши поглядом за Терезою, яка взяла на руки її сина та почала мити теплою водою зі срібного збанка, Анна крізь сльози усміхнулася. Який же гарний хлопчик народився. Дивовижний, неймовірний. І такий великий. А як голосно та вимогливо кричить. Тільки б він здоровеньким ріс.

Терпіла легкі спазми в животі, проте не могла відвести погляду від дитини і не зважала на неприємні відчуття. Та й боліло не надто сильно. Так, хіба легка незручність. Намагалася змиритися з нею, як із чимось неминучим, а всю увагу зосередила на новонародженому синові, якого якраз пеленала Тереза. Які ж у нього всі рухи потішні, милі, зворушливі. Який він гарненький, доладний, хороший. Найкращий хлопчик у світі.

Дивилася на сина і жадібно вбирала поглядом кожну найдрібнішу рисочку його обличчя. Аж не вірилося, що змогла народити такого великого хлопчика. Куди там її Елі до нього. Донька народилася тендітною, худенькою і крихітною, а син мав не лише значно більшу голову, але й важив, певно, так, як її Еля, лише у два місяці. Он навіть сорочечка зовсім не завелика на нього. Високим виросте. Як Адам.

Раптом Анна тихенько застогнала, бо всередині щось неприємно заболіло, проте погляду від сина не відвела. А кумедний же який. Очка ще припухлі після пологів, носик смішно приплюснутий, а вже видно, що хлопчик, а не дівчинка. Риси обличчя крупніші й голова велика. І чепчик йому якраз. Не дивно, що, коли народжувався, так сильно їй боліло.

– Все добре тепер, пані, – полегшено зітхнувши, повитуха відійшла від Анни, щоб помити руки. – Відпочивайте собі. Зараз перейдете на ліжко. Лиш постіль розстелю чисту і пані переодягну в чисту сорочку. Бачу, килим обляпався кров'ю, але тут ніц не зробиш. Ви ж сказали, що на підлозі будете, то мусила дитину приймати внизу. Шкода, що пані не годна була до ліжка дійти.

Неуважно усміхнувшись, Анна продовжувала стежити за тим, як Тереза порається біля дитини, а ще за декілька хвилин, опираючись на руку повитухи, перебралася на ліжко.

– Боже, як добре, що все закінчилося, – Анна ледь посунулася на ліжку, щоб звільнити біля себе більше місця для дитини. – Малого покладіть мені сюди. Нехай біля мене полежить. Все одно колиску ще не принесли навіть.

– Нехай полежить, – поклавши дитину біля Анни, Тереза теж присіла біля неї на постіль. – Як сина назвеш? Надумала вже?

Анна підвела голову й усміхнулася Терезі. В очах ще стояв відблиск пережитого болю та страху, проте погляд вже світився щастям та передчуттям майбутнього.

– Адамом назву, а друге ім'я буде Кароль... На честь вашого з Адамом батька. Хороше ім'я.

Тереза здивовано вигнула брови.

– Те, що Адамом назвеш – не сумнівалася, а що Каролем – несподівано навіть для мене.

– Чому? – Анна ледь усміхнулася покусаними від болю губами, тоді ніжно погладила долонею голівку дитини. – Навпаки. Очікувано. Адамові б сподобалося, що я хочу назвати сина на честь його батька. Він любив і поважав тата. Розказував якось мені, що й зовні до нього подібний. Малий теж такий. Одна фамілія.

Вона замовкла і знов з любов'ю глянула на немовля.

– Ви гляньте уважно на нього. Малий і зараз до Адама дуже подібний, а з часом взагалі викапаний тато буде. Думаю, що й на діда теж схожим ростиме.

Вона підсунула сина трохи ближче до себе, взяла на руки, уважно глянула на його маленьке личко і їй аж подих забило від захвату і шаленої любові до сина. Малий неймовірний. Дуже схожий на Адама, навіть придивлятися особливо не треба, щоб зрозуміти, чий він син. Викапаний тато. Очі, ніс, підборіддя – усе від Адама. Від неї наразі нічого й не проглядається.

Анна пожадливо розглядала кожну рисочку в обличчі сина, тоді, ніби отямившись, підвела очі на Терезу.

– Дивіться, який гарний. А виросте, то у найкращій гімназії вчитиметься. Потім у Відні чи у Варшаві. Як собі сам захоче.

Вона знов із ніжністю глянула на сина. Малий тепер не плакав, ротик мав кумедно стулений, очі розплющені, а личко так зворушливо виглядало в чепчику, який з'їхав набік і майже затулив одне очко, що Анна не втрималася, знов усміхнулася і пригорнула сина до себе.

– Мое ти сонечко рідненьке! Хлопчик ти мій маленький. Тепер ми з тобою будемо щасливі! От побачиш.

Тереза кинула на Анну швидкий погляд. Щасливі, не щасливі... Принаймні тепер можна не переживати, що Анна не впорається з горем від втрати чоловіка і впаде в якусь хворобу. Життя триває. Он як тішиться, що малий на батька схожий. Схоже, що Анна таки зуміла пережити втрату.

Тереза глянула на новонародженого хлопчика і тихенько зітхнула. Адам би теж зрадив, що у нього народився син. Завжди хотів ще одного сина, а помер і навіть не взяв, що Анна в тяжі. Тепер син ростиме без батька.

Вона торкнула теплою долонею голівку дитини, тоді обережно погладила щічку і перевела погляд на Анну.

– Бог милосердний. Ти заслужила собі трохи щастя. Відпочинь зараз. Ти молодець. Такого гарного нам усім хлопчика народила. Нехай Матка Божа його в опіці має і береже від усього лихого.

Вона поправила подушку під головою Анни, усміхнулася і раптом нахилилася та поцілувала невістку в щоку.

– Адам завжди тебе любив. І, думаю, що я його розумію. Ти хороша жінка. Краща за багатьох вроджених шляхтянок. – Тереза підвелася на ноги і глянула на новонародженого хлопчика. – І син у вас з Адамом хороший народився. Знаєш, Анно, відпочинь собі трохи ці дні. Я заберу старших дітей до себе. Будемо приходити до тебе в гості. Когось тобі для допомоги з дитиною теж пришлю сьогодні.

Анна здивовано глянула на Терезу. Давно помічала, що та дедалі краще ставиться до неї, проте Тереза ніколи не говорила про це так відверто. Здається, саме зараз вона цілком змирилася з вибором брата.

Тереза перехопила здивований погляд Анни й усміхнулася. Цій, такій колись наївній дівчинці, таки вдалося майже неможливе. Вона ввійшла в їхню родину так, що не виглядала чужинкою. Стала гарною мамою дітям Адама, хорошою господинею, перейняла гарні манери і навчилася гідно триматися. Цілком зріла, розсудлива і розумна жінка. І не скажеш, що інакшого походження. Майже дорівнялася Анелі. Адам не помилився, коли взяв її за дружину, а не залишив коханкою. Таки зумів роздивитися в Анні щось більше, ніж молодість і гарненьку ляльку. Якби не хворе серце, то міг би прожити з такою дружиною довго і щасливо. Ще й онуків міг би дочекатися.

Раптом Анна підвела голову і глянула на Терезу широко розплющеними очима.

– Знаєте, а я шойно згадала, що за день сьогодні. Саме сьогодні минуло рівно тринадцять років від того дня, як я вперше побачила Адама в Жовкві, – вона на мить замовкла і глянула на Терезу якимось дивно. – А якщо це поганий знак? Тринадцять років зрівнялося. Того дня я навіть не уявляла, що колись вийду заміж за Адама, а я от саме цього дня народила йому сина.

Тереза важко зітхнула, перевела погляд на маленького Адася, який заснув у Анни на руках. Новонароджений хлопчик був таким зворушливим і кумедним, що вона мимоволі усміхнулася.

– Не вигадуй дурниць, Анно. Дивися, який гарний син у тебе народився. Що було, то давно минулося, і не треба ворохобити старе та вишукувати якісь знаки. На все воля Божа. Маєш іще одну дитину від Адама, маєш родину, добрий маєток і гарний дім. Живи собі спокійно та не надумуй проблем там, де їх нема і ніколи не було.

Частина друга

Анданте

1858 рік

Розділ 1

Без особливих пригод та неприємних подій проминуло півтора року від народження сина, і Анна потроху змирилася з думкою, що житиме та виховуватиме дітей без чоловіка. Гострі напади відчаю вже не накочувалися так часто, як у перший рік по смерті Адама, а з тугою та самотністю вона навчилася співіснувати і вже не почувалася аж надто нещасною. Інколи навіть хотілося по-справжньому радіти, сміятися та тішитися найпростішим речам: сонцю, теплу, гарному самопочуттю, музиці, квітам, кумедним витівкам дітей і навіть тому, що життя дарує маленькі приємності, а не обвалюється на голову великими проблемами.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=23178218&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

П'ец - піч (діал.).

2

Кляштор (монастир) Бернардинів побудований у XVII столітті. Архітектурний комплекс монастиря складався з костелу Богородиці, дзвіниці, келій та оборонних мурів. У ньому знаходився чудотворний образ Діви Марії Утішительки. За радянських часів тут була виправна колонія суворого режиму № 47. Будівлю дуже ушкодила пожежа 27 березня 2012 року.

3

Воти - дари чудотворній іконі Богородиці, виготовлені із золота, срібла чи інших цінних металів на знак подяки за зцілення від хвороб чи здійснення молитовних бажань.

4

Траур вдови тривав два роки і ділився на декілька етапів. Найсуворішими були перші три місяці, коли навіть заборонялося піднімати з обличчя вуаль. Суворий траур тривав один рік і один день. Заборонялося робити візити чи покидати дім або помістя. Наступні шість місяців вдова вже могла виходити на прогулянку і робити візити. Ще наступні шість місяців могла відмовитися від крепу і носити просто чорний одяг. Період напівтрауру починався після двох років і тривав від півроку до нескінченості залежно від волі самої вдови.

5

Бумазея - тканина з шерсті, переплетеної з шовком. Невиразна, без блиску, використовувалась у період суворого трауру, який тривав рік і один місяць.

6

Креп – шовкова тканина, оброблена так, щоб не було блиску.

7

Накаслик – тумбочка біля ліжка (діал.).

8

Готувальня – туалетний столик (діал.).

9

Фамілія – тут: рід.

10

Вулиця Курницька – теперішня Кирила і Мефодія, мальовнича вулиця в Галицькому районі Львова на схилах Калічої гори. При ній розміщений (стара частина), заснований у р. Гіацинтом Лобажевським на території колишнього саду монастиря тринітаріїв. У – роках садом опікувався Карл Бауер.

11

Сильвестра (День Святого Сильвестра) – Новий рік.

12

Верхні Вали – бульвар на місці давніх міських укріплень між вулицею Чарнецького (Винниченка) та Підваллям. Довгі тіністі алеї, висаджені липами, каштанами, кленами, зайняли площу 1,8 га. Цей надзвичайно

популярний свого часу променад створив у 1816–1820 роках губерніальний радник Вільгельм Райценгайм.

13

Вулиця Карла Людвіга, сучасний проспект Свободи, від 20-х років XIX ст. стала улюбленим місцем променаду львів'ян. 30 липня 1855 року її назвали на честь австрійського ерцгерцога Карла Людвіга.

14

Стрих – горище (діал.).

15

Квадранс – 15 хвилин (діал.).

16

Гуздратися – баритися, гаяти час (діал.).

17

Оферма – незграба (діал.).

18

Ікона Діви Марії Утішительки – чудодійний образ, написаний 1400 року Яном Венжиком. Завдяки образу Сокаль став одним із найважливіших місць для паломництва на східних землях Речі Посполитої. Під час пожежі 1843 року образ згорів, а його копія, намальована львівським художником Яном Машковським, наново освячена 7 вересня 1848 року. Нині чудотворна ікона знаходиться в польському місті Грубешів у костелі св. Станіслава Костки.

19

Звар'ювати - збожеволіти (діал.).

20

Алярм - сигнал тривоги (діал.).

21

Мацьопкі - маленькі (діал.).